

تیرمینۆلۆجی و چه‌واییا بکارهینانا زاراڤان د بیافی پهره‌رده‌ییدا په‌رتووکا (زانست بۆ هه‌مووان) یا پۆلا (هه‌شتی بنه‌ره‌ت) وه‌ك نمونه

زێرین خۆرشید سه‌لیم

پشکا زمانی کوردی، کۆلیژا پهره‌ده‌یا بنیات، زانکویا ده‌وك، هه‌رێما کوردستان- عێراق

(مێژوو و هه‌رگرتنا فه‌کولینی: 30 تیرمه‌هه، 2017، مێژوو ره‌زامه‌ندی به‌لافکرینی: 19 نه‌یلول، 2017)

پوخته

تیرمینۆلۆجی بیافه‌کی گرنه‌گه‌ ژ بیافین زمانی، کو هه‌ولده‌ت فه‌کۆلینی ل دروستبوونا زاراڤان بکه‌ت، کا چه‌وا و ب چ ڤنک چه‌بوینه. نه‌ه‌ فه‌کۆلینه ب نافو نیشان: (تیرمینۆلۆجی و چه‌واییا بکارهینانا زاراڤان د بیافی پهره‌رده‌ییدا په‌رتووکا (زانست بۆ هه‌مووان) یا پۆلا (هه‌شتی بنه‌ره‌ت) وه‌ك نمونه) به، کورتیدا هه‌ول هاتییه دان به‌یته زانین، کا نه‌ه‌ په‌رتووکا سه‌باره‌ت دروستکرن و چه‌واییا بکارهینانا زاراڤان په‌نا برییه به‌ر کێژ ڤنکین دروستبوونا زاراڤان و ڤۆه‌یا هه‌ر ڤنکه‌کی ژ نه‌وان ڤنکان چه‌نده، کول دویف ڤیازا وه‌سفی شیکاری هاتییه نه‌نجامدان و بۆ گه‌ه‌شتنا ڤۆه‌یا بکارهینانا هه‌ر ڤنکه‌کی په‌نا بۆ شیوازی ئاماری هاتییه برن. نه‌ه‌ فه‌کۆلینه ژ دوو پشکان پینکه‌هیت، پشکا ئیکی ب نافو نیشان: (تیرمینۆلۆجی و زاراڤه)، کورتیدا ب شیوه‌کی گشتی به‌حسی تینگه‌هی تیرمینۆلۆجیی و جوداهیا په‌یف و زاراڤی ژنک هاتییه کون و پشکا دووی یا تابه‌ته ب (زاراڤ و چه‌واییا بکارهینانا نه‌وان د په‌رتووکا زانست یا (8 بنه‌ره‌تدا)، کو ئارمانجا سه‌ره‌کی ژ نه‌ه‌ی فه‌کۆلینی نه‌وه به‌یته زانین، کا د نه‌ه‌ی په‌رتووکیدا کێژ ڤنکا دروستکرن زاراڤان پو و کێژ کیمه‌ز هاتییه بکارهینان و ل دوماهیکی نه‌و چه‌ند هاتییه دیارکرن، کو پو ڤنکا وه‌رگێرانییه، کو ب ڤۆه‌یا (41,6%) و کیمه‌زین ڤنکا زاراڤان ژی، ڤنکا کورترکون بوو، کو بریتییه ژ ڤۆه‌یا (0,25%).

پیشه‌کی

1- نافو نیشانی فه‌کۆلینی:

نه‌ه‌ فه‌کۆلینه ب نافو نیشان (تیرمینۆلۆجی و چه‌واییا بکارهینانا زاراڤان د بیافی پهره‌رده‌ییدا) په‌رتووکا (زانست بۆ هه‌مووان) یا پۆلا (هه‌شتی بنه‌ره‌ت) وه‌ك نمونه) به، کورتیدا هه‌ول هاتییه دان، به‌حسی تینگه‌هی تیرمینۆلۆجی و ڤنکین بکارهینانا زاراڤان و ڤۆه‌یا بکارهینانا نه‌وان د

په‌رتووکا زانست یا پۆلا هه‌شتی بنه‌ره‌تدا

به‌یته کون.

2- ڤیازا فه‌کۆلینی و کۆمکرنه‌ نمونان:

نه‌ه‌ فه‌کۆلینه ل دویف ڤیازا وه‌سفی هاتییه نه‌نجامدان و پشت بکارهینانا شیوازی ئاماری د دیارکرن ڤنکین دروستکرن زاراڤاندا هاتییه کون. نمونه ژ په‌رتووکا زانست بۆ هه‌مووران یا پۆلا هه‌شتی بنه‌ره‌ت هاتییه کون.

3- گرنگییا فه کۆلینی:

گرنگییا ئەفّی فه کۆلینی د ئەفان خالاندايه:

أ-بابه‌تی زارافی و تیرمینۆلۆجیی ب خو‌بابه‌ته‌کی گرنگه و ب تاييه‌ت بو‌زمانی کوردی، چونکی زمانی کوردی پیدفی ب ئەفی بابه‌تی هه‌یه.

ب- ئەفی بابه‌تی رۆله‌کی مه‌زن د زمانفانییدا ب گشتی و د لیکسیکۆلۆجی و وشه‌سازییدا ب تاييه‌تی هه‌یه.

ج- فه کۆلینین تاييه‌ت ب دیارکرنا رپژه‌یا بکارهینانا زارافان ل دويف رپکین دروستکرنا زارافان د پهرتووکا زانست بو هه‌مووان یا پولا هه‌شتی بنه‌ره‌تا نه‌هاتيه‌یه نه‌نجامدان.

4- پرسیارین فه کۆلینی:

فه کۆلین پیکۆلی دکه‌ت به‌رسفا ئەفان پرسیاران بده‌ت:

1- ئایا د ئەفی پهرتووکییدا چ رپکین دروستکرنا زارافان هاتینه‌هلبژارتن؟

2- ئایا د ئەفی پهرتووکییدا پتر په‌نا بو رپکا (وه‌رگیپان) یان (خوازتن) ی د هه‌لبژارتنا زارافاندا هاتيه‌یه برن؟

3- ئایا د ئەفی پهرتووکییدا زیده‌تر و کیمتر، په‌نا بو کیز رپکی سه‌باره‌ت دروستکرنا زارافان هاتيه‌یه برن؟

4- د ئەفی پهرتووکییدا رپژه‌یا بکارهینانا هه‌ر رپکه‌کا دروستکرنا زارافان چه‌نده؟

5- ناهه‌رۆکا فه کۆلینی:

ئەفّی فه کۆلینه ژ بلی پيشه‌کی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پیکده‌یت. پشکا ئیکّی یا تاييه‌ته‌ب (تیرمینۆلۆجی و زاراف) یقه، کو تیدا به‌حسی پیناسه و جوړ و تاييه‌ته‌ندی و گرفتین تیرمینۆلۆجیی هاتيه‌یه کرن. پشکا دووی یا تاييه‌ته‌ب (زارافان و چه‌واييا بکارهینانا ئەوان د پهرتووکا زانست بو هه‌مووان یا (8) بنه‌ره‌تا)، کو تیدا به‌حسی پیناسه یا زارافی و تاييه‌ته‌ندی و ره‌هه‌ند و زاراف ژ روانگه‌ها زمانی و رپکین دروستکرنا زارافانقه هاتيه‌یه کرن، زیده‌باری چه‌وانيا بکارهینانا زارافان د پهرتووکا (8) بنه‌ره‌ت یا بابه‌تی (زانست) یدا.

پشکا ئیکّی: تیرمینۆلۆجی و زاراف (تیرم):

– تینگه‌هی تیرمینۆلۆجیی – Terminology :

هه‌ر گرۆپه‌کا زارافان، تاييه‌تن ب زانسته‌کی

دیارکریقه و د نا‌ئوی زانستیدا ده‌ینه بکارهینان

و گه‌له‌ک جارن ئەو زاراف هه‌ر ب نا‌ئوی

زانستی ب سه‌ر‌فه‌ پتر ده‌ینه نیاسین . بو نمونه‌ل

ده‌می دبیزین: لاکیشه، چارگۆشه، بازنه... هتد،

ئیکسه‌ر دی بیژین: ئەفّی زارافه‌ تاييه‌تن ب

بیرکاریقه. هه‌روه‌سا ئە‌گه‌ر به‌یتته‌ گوتن: ده‌نگ،

فۆنیم، بر‌گه، په‌یف، رسته، ده‌ق، گوتار، ئیکسه‌ر

دی هیتته‌ گوتن، ئەفّی زارافه‌ سه‌ر ب زمانفانییه‌نه،

ژبه‌ر ئەفی چه‌ندی زاراف ب ئەفی ره‌نگی ب

زانستی خو ده‌ینه نیاسین و واتایا ئەوان زیده‌تر د

بیافی خو‌دا روه‌نتر دبیت و ئەو زانستی فه کۆلینی ل

سه‌بارت پیناسه‌یا تیرمینۆلۆجیی دى هه‌ولده‌ین
چهند پیناسه‌یه‌کان ریز‌که‌ین:

1- تیرمینۆلۆجیی گروپه‌کا زاراڤین بکارهاتیه د ناڤ
لقه‌ک ژ لقین نه‌بستمۆلۆجیدا. وه‌کو زاراڤین
کیشناسییی یان زاراڤین ره‌وانبیزییی یان زاراڤین
ماتماتیکی یان زاراڤین زمانفانییی⁽³⁾.

2- تیرمینۆلۆجی بریتیه‌ ژ فه‌کۆلینا زاراڤ و
بکارهینانا زاراڤان⁽⁴⁾.

3- تیرمینۆلۆجی نه‌و سیستمه‌مه‌ نه‌وی فه‌کۆلینی ل
پیشکه‌فتنا زاراڤان و په‌یوه‌ندییا نه‌وان ل دویش
بواری پسرۆی نه‌وان دکه‌ت و جیاوازییا
تیرمینۆلۆجی ژ لیکسیکۆگرافییی نه‌وه،
تیرمینۆلۆجی فه‌کۆلینی ل چه‌مکان و زاراڤان
دکته‌، به‌لی لیکسیکۆگرافی فه‌کۆلینی ل په‌یقان و
واتایی نه‌وان دکته‌.

4- تیرمینۆلۆجی نه‌و سیستمه‌مه‌ نه‌وی ب شیوه‌کی
رینکخستی پیناسه‌یا تیرمه‌هین تابه‌ت ب بواری
فه‌کۆلینیقه‌ یان ب بوارین چالاکیین مروڤیقه‌
دکته‌ و بو نه‌فی چه‌ندی ب رینکا فه‌کۆلین و
شروڤه‌کرن د ده‌وروه‌ریدا رادبیت، نه‌فه‌ژی
ژپه‌خه‌مه‌ت به‌لگاندن و گونجاندنا بکارهینانا جیگیره
و چیدبیت تیرمینۆلۆجی ب زمانه‌کی دیارکریقه‌ یان
پتر یا تابه‌ت بیت و چیدبیت بو دنیایی
هه‌مییی بیت⁽⁵⁾.

5- تیرمینۆلۆجی په‌یقه‌کا لاتینییه‌ ژ (terminus – واژه
(هاتیه‌، ب شیوه‌کی گشتی تیرمینۆلۆجی ژ
نالییه‌کیقه‌ ب واتایا لیسته‌کا ناڤان ژ بو دیارکرن

نه‌قان زاراڤان(تیرمان) دکته‌، دبیزنی تیرمینۆلۆجی
(زاراڤسازی).

تیورا گشییا تیرمینۆلۆجیی پشتبه‌سنی ل سه‌ر
گرنگییا تیرمه‌ه و دیارکرن نه‌وان دکته‌. باراپتر
ده‌یته‌ دیتن، کو بیافی تیرمه‌هان یی سه‌ره‌خویه‌ ژ
بیافی زاراڤان. تیرمینۆلۆجی باراپتر ده‌ستپیدکته‌ ژ
کارکرن ل گه‌ل تیرمه‌هان و ژ تیرمه‌هان ده‌ستپیدکته‌
و ژ رینکا نه‌ان به‌ره‌ڤ زاراڤان دچیت. جه‌ختکرن ل
ده‌ستپیکرن ژ تیرمه‌هان بو زاراڤان د رینکا کارکرن
د تیرمینۆلۆجییدا یا جیاوازه‌ ژ رینکین بکارهاتی د
دروستکرن فهره‌نگاندا(لیکسیکۆلۆجی).
لیکسیکۆلۆجی ژ په‌یقان ده‌ستپیدکته‌ و واتایا
نه‌قان په‌یقان دیاردکته‌، به‌لی نارمانجا
تیرمینۆلۆجی بریتیه‌ ژ گریډانا ناڤان ل گه‌ل
تیرمه‌هین د به‌ره‌تدا هه‌ین⁽¹⁾.

ل ده‌می بابه‌ت دگه‌هیته‌ هندی کو وه‌سفا تیرمه‌ه
و زاراڤی به‌یته‌ کرن، ل نه‌وی ده‌می د شیاندایه
به‌یته‌ گوتن. نه‌گه‌ر که‌سه‌ک ژ مه‌ حسابه‌کا زانستی
بو واتایی و دروستکرن و په‌یوه‌ندییا تیرمه‌ه و
زاراڤی بکه‌ت، ل نه‌وی ده‌می نه‌و دى به‌ره‌نگاری
بیزارییی بیت، ژ به‌ر کو به‌مه‌یین تیرمه‌ه و زاراڤی ب
شیوه‌کی زانستی ناهینه‌ دیارکرن و ژ نالییه‌کی دیقه‌
تیرمه‌ه بریتیه‌ ژ هندی، ب شیوه‌کی ساده‌ و ساکار
وه‌ک به‌ره‌ت بو هه‌ر کاره‌کی تابه‌ت ب
تیرمینۆلۆجییه‌ به‌یته‌ پیشکیشکرن، به‌لی زاراڤ
گه‌له‌ک جارن ل سه‌ر به‌ره‌ته‌کی زانستی ناهینه‌
پیشکیشکرن⁽²⁾.

1-رادبیت ب شروفه کرنا تیگهه و بنیاتین تیگههین بکارهاتی د بواری نهوی زانستیدا.

2-ده‌ستیشانکرنا زاراڤین گریډای ب تیگه‌هانقه.

3-ل ده‌می تیرمینۆلۆجی دوو زمانی بیت، ل نهوی ده‌می رازیبوون د ناقه‌را زاراڤاندا د زمانین هه‌مه‌جوړدا دهیته دروستکرن یان پیکهینان.

4- تیرمینۆلۆجی رادبیت ب دروستکرن زاراڤین نوی ل ده‌می پیدفیاتیی.

5-تیرمینۆلۆجی رادبیت ب کوکرنا زاراڤان ل سه‌ر لاپه‌ران یان لیستین به‌یانانان(11).

-تایبه‌تمه‌ندیین تیرمینۆلۆجیی:

تیرمینۆلۆجیی وه‌کو بیافه‌کی زمانی چهند تایبه‌تمه‌ندییه‌ک هه‌نه، د شیاندايه ب ریکا نه‌فان تایبه‌تمه‌ندییان دشیاندايه زیده‌تر ل زانستی تیرمینۆلۆجیی بگه‌هین، نه‌و تایبه‌تمه‌ندی زی نه‌فین ل خوارینه:

1-پیناسه‌یا تاکانه یان ئیکانه: دقیریدا پیناسه‌یا بو زاراڤی دهیته دان دقیت یا ئیکانه بیت ژ جوړی نه‌وی.

2-پیناسه‌یا جیگیر: دقیریدا نه‌و پیناسه‌یا دهیته دان یا جیگیر و نه‌گور بیت.

3-پیناسه‌یا بیده‌نگ: دقیت ل ده‌و پیناسه‌ی ب خو ل ده‌ستپیکیی چ واتا ورامان دیار نه‌بیت.

4-بواری بکارهینانی: دقیت زاراڤ ب شیوه‌کی گونجای بیافی بکارهینانا خو بدهت.

5-ئاراسته‌یا تیگه‌هی: دقیت زاراڤ ب کیمیفه‌یی گونجای بیت یان ریککه‌فتی بیت ل گه‌ل ئیک

گروپه‌کا زاراڤین بکارهاتی د چارچوڤی

موماره‌سه‌کرنا زانستی یان هونه‌ری یان ته‌کنیکدا

دهیته بکارهینان و ژ ئالییه‌کی دیقه ب واتیایا

(تیرمینۆگرافی) (6) دهیته بکارهینان ژبو

ده‌ستیشانکرنا فه‌کولینه‌کا ریکخستی ژبو نافکرنا

په‌یفان د پسپوراندا، لی نه‌فه ژ

لیکسیکۆگرافی(7) یا جیاوازه(8).

6-تیرمینۆلۆجی بیافی فه‌کولینا زمانی و

نه‌بستمۆلۆجیه، فه‌کولینی ل باه‌تین گریډای ب

زاراڤانقه ژ ئالییی بنیات و ژیده‌ری و واتا و

پیکهاتین نه‌وی یین جیاواز دکهت(9).

7-تیرمینۆلۆجی نه‌و زانسته‌یه کول په‌یوه‌ندییا د

ناقه‌را چه‌مکین زانستی و زاراڤین زمانیدا، نه‌وین

کو نه‌وان چه‌مکان ده‌ردبړن فه‌دکولیت(10).

ژ نه‌نجامی نه‌فان هه‌می پیناسه‌یین ل سه‌ری

دشیاندايه بیژین، کو تیرمینۆلۆجی نه‌و بیافه‌یه نه‌وی

رادبیت ب فه‌کولینا زاراڤان ژ ئالییی هندیفه‌کا نه‌و

زاراڤ چه‌وا چیووینه و ل دویف کیز ریکی هاتینه

داهینان، هه‌روه‌سا رادبیت ب پۆلینکرنا و

ریکخستنا زاراڤان د بیافی پسپوریا نه‌واندا، کا

نه‌و زاراڤ سه‌ر ب کیز بیافینه، کا زاراڤین فیزیکینه

یان زمانینه یان جوگرافینه...هتد و ده‌ر بیافه‌کیدا

چ واتیایی ددهت.

ل دومه‌بکی پیدفیه‌ی نه‌ماژه‌یی ب نه‌وی چهندی

بدهین، کو زانستی تیرمینۆلۆجیی ب شیوه‌کی

بنه‌ره‌تی نه‌فان لایه‌نان ب خوڤه‌ دگریت:

لیستین تیرمینۆلۆجی، کول فیری دەزگەهین نیشتمانی و نیف دەولی ب ئەفی کاری رادبن.

4- تیرمینۆلۆجییا بوارین هویر: ئەفە رادبیت ب دانانا زاراڤان بو تیگەهین گەلەك نۆی و ئەفە بوو پسپۆریین هویر یا گرنگە. بو نمونە لیستا زاراڤین نوژدارییا چاڤان و ئەفە بریتییه ژ لیستەکی کۆ هەمی نەخۆشیین چاڤان ب خۆفە دگرت و ئەفە لیستە چەند لیستین ژیرخان ب خۆفە دگرت، کۆ گریدای بن ب نەخۆشییه کادیار کریفە. وە کۆ لیستا زاراڤین نەخۆشییا (رمد) یا چافی.

5- تیرمینۆلۆجییا دەزگەهان: ئارمانجا ئەفی جۆری نامادە کرنا لیستین تایهەتن ب دەزگەهەکی دیار کریفە. وە کۆ: پێشەسازی، بازرگانی، جوتیار... هەند.

6- تیرمینۆلۆجییا سیستەمی یان رهوریشهلی: ئارمانجا ئەفی جۆری ئەو رابیت ب دروستکرنا پیدانین تیرمینۆلۆجی و بە لاڤکرنا ئەوان.

7- تیرمینۆلۆجییا تیرمدانانی: دڤیریدا ئەو پێشکەفتنا د زانیاریاندا پەیدا بووی بوو ئەگەری دروستکرنا ئەفی جۆری. تیرمدانان دەیتە هژمارتن خالا فەگوازتئی بو سەردەمی پێشەسازیا زمانی⁽¹⁴⁾.

– پەیوهندییا تیرمینۆلۆجییا ب زمانفانییه:

(بیاری لیرات) د پەرتووکا خۆدا ئەوا ب نافی (زمانفانییا نۆی) ب ئەفی رەنگی تیرمینۆلۆجییا د دەهە پێناسە کرن، کۆ فە کۆلینا تیگەه و واژه یانە د زمانی دیار کریفدا⁽¹⁵⁾.

واتایی و دڤیت و اتا یا هەفچەشن (مطابق) بیت نە کول گەل پتر زاراڤەکی.

6- دڤیت زاراڤ دبن کونترۆلە کیدا بیت و دڤیت زاراڤی جەخت کرن هەبیت و دڤیت بو ئەوی جەخت کرنی یی دروستبیت.

7- دڤیت زاراڤی پێکەهاتە کادجیگر هەبیت.

8- دڤیت زاراڤی خۆلا ژیا نی هەبیت، چونکی زاراڤ وەرار تیدا پەیدا دبیت و چیدبیت ب سەرڤە چوونا دەمی ئالوگۆری تیدا پەیدا دبیت.

9- فراوانبوون: ئیک زاراڤ ب تئی نەشیت هەمی پیدفیاتیی بکارهینەری ب جەهینیت⁽¹²⁾.

□

– جۆرین تیرمینۆلۆجییا:

تیرمینۆلۆجی وە کۆ پتریا بیافین دیین زانستی ب تئی جۆرە ک نینه، بە لکو چەند جۆرە ک هەنە، ل خوارئ دی هەولدهین بە حسی ئەفان جۆرین تیرمینۆلۆجییا بکەین:

1- تیرمینۆلۆجییا ئە کادی: ئەفە هەولدهت هەفچەشنیه کئی د ناڤهرا زاراڤ و دورهڤیلی ژدەرڤه ی زمانیدا هەمی ببیت.

2- تیرمینۆلۆجییا پەیوهندیدار ب بزافین مللیه: د ئەفی جۆریدا ئارەزوو هەیه د پتریا جاراندا وە کۆ زمانی ئاسایی پێشکەفت، زیدهباری هەندە ک هەولین گریدای ب ریکخستنییه هەین⁽¹³⁾.

3- تیرمینۆلۆجییا هویر: ئەف جۆرە رادبیت ب چاره سەر کرنا ئاریشه یین هویر ئەوین دکەفنه د ریکا فە کۆلینیدا و دشیاندا نینه بهیتە چاره سەر کرن ب ریکا ئەوان ئالافین هەین. وە کۆ: فەرهنگ و

دروستکون و گه‌شه‌کرنا زاراڤان دکه‌ت، بېگومان زاراڤ کهره‌ستین زمانینه و ئەڤ کهره‌سته ژى ل ئەوی دەمی دبیته زاراڤ ل دەمی تابه‌ت بیت ب زانسته‌کی دیار کریفه. وه‌کو کیمیا، فیزیک، جوگرافی... هتند.

تیرمینۆلۆجی وه‌کو زانسته‌ک ب لقه‌ک ژ لقین زمانقانییا پراکتیکی دهیته دانان، چونکی ژ روانگه‌ها بیاتنانیقه ژ روانگه‌ها گشتی یا فه‌کۆلینین زمانقانییا بنه‌ره‌تی یا جیاوازه، به‌لی ل گهل نارمانجین زمانقانییا پراکتیکی ئیکدگرن و د په‌یوه‌ندنییا د ناقه‌را تیگه‌هین زانستی و ئەو زاراڤین زمانیدا ئەوین ئەوی واتایی دگه‌هین و د په‌یوه‌ندنییا د ناقه‌را زاراڤ و بنه‌ره‌ت و واتایا ئەویدا و چه‌وانییا دانان و جوړی بکارهینانی و یه‌کخستنا هاقواتایان و تو‌مارکرن و راستفه‌کرنا زاراڤین هه‌له و نه‌ریک و دانانا کورته‌کر و هیمایان بو زاراڤان فه‌دکۆلیت. هه‌روه‌سا ژبه‌رکو ئەڤ زانسته بو دهربرینکون ژ ئەوان زاراڤین دروستدکته چه‌ندین زانستین دی به‌شدارییی تیدا دکهن، له‌وا ب لقه‌ک ژ لقین زمانقانییا پراکتیکی دهیته دانان⁽¹⁸⁾.

سروشتی فه‌کۆلینا زاراڤی کو ژ ئالییی هندیقته کو هیمایه و ژ ئەوی ئالییقه کو تیگه‌هه، ئەڤ چه‌نده بوو ئەگه‌ری دروستکون بنه‌مایین فه‌کۆلینین نوی، کو ل قیری دوو نیریکبوون په‌یدا بوون: ئیک ژ ئەوان هیمایان فه‌دکۆلیت و ژ واتایان ده‌ستپیدکته و یا دی فه‌کۆلینا واتایی دکته و ژ واژه‌یان ده‌ستپیدکته⁽¹⁹⁾.

ئیک ژ پیناسه‌یین زاراڤی ئەوه: کو زاراڤ ناماژه‌کرنه ب تیگه‌هه‌کی ب ریکا پیتان یان هه‌ر گروپه‌ک ژ ره‌گه‌زان، به‌لی د زمانین تابه‌تدا وه‌سا دهیته پیناسه‌کرن، کو سیسته‌مه‌که د زمانقانییدا ، کو زاراڤ و ئالاڤین زمانیین دی بکاردهینیت، کو هه‌ولا روه‌نکرنا په‌یوه‌ندیکرنی د بیافین دیارکریدا دده‌ت. که‌واته زاراڤ کللیله‌که بو تیگه‌هی و بو‌چوونه‌کا زه‌ینی هه‌یه و بریتیه ژ درککون تیگه‌هه و چوونا ناڤ بوارین نه‌بستمۆلۆجی، ئەوین تیگه‌هان ب خوڤه‌ دگرت، ب ئەڤی چه‌ندی په‌یوه‌ندییا تیرمینۆلۆجیی ب زمانقانییقه په‌یوه‌ندییه‌کا لقییه، کو تیرمینۆلۆجی زاراڤان ب خوڤه‌ دگرت و زاراڤ ژى هیمایه‌کا زمانیه⁽¹⁶⁾.

هنده‌ک زمانقان دبین، کو تیرمینۆلۆجی ژ بابته‌ین واتاسازییه، کو دچیته د ناڤ چارچوڤین گرنگیپیدانین زانیاریین واتاییدا، لی ژبه‌رکو تیرمینۆلۆجی فه‌کۆلینی ل سیسته‌می تیگه‌هین زاراڤان دکته، کو ئەو بریتیه ژ هیمایین ناماژه‌کهر، له‌وا پیدقییه بابته ب هویری بهیته دیارکون ب ریکا پیناسه‌کرنا سروشتی یه‌که‌یین ئەوی سیسته‌می پیکدهینن. ئانکو هیمایین تیرمینۆلۆجی ئەو یه‌که‌نه، کو ژ سروشتی خو‌یی سیمبۆلۆجی و زمانی ده‌ستپیدکهن و ب سیمما و تابه‌تمه‌ندیین خو‌یین واتایی و تیگه‌هی ب دو‌ماهیك دهین⁽¹⁷⁾.

تیرمینۆلۆجیی په‌یوه‌ندی ب زمانقانییا پراکتیکی ژیفه‌ هه‌یه، چونکی تیرمینۆلۆجی فه‌کۆلینی ل

-گرفتین تیرمینولوجی:

وهك ناشكهر ا زانستی تیرمینولوجی پيشكفته كا مهزن يا ب خوڤه دیتی و لق و جوړ و په یوه ندى و تايه تمه ندى بين ژى پديدابوین، لى تیرمینولوجی وه كو بياڤه كى زمانى و نه بستمولوجی ژ گرفت و كیماسیيان يا قالا نینه، د شياندايه گرفتین تیرمینولوجی د نه فان خالاندا دياربكه يین: 1- نه گهر نهو زارڤى هه ی، زارافه كى ئيگرتی نه بیت، نانكو د ئيك ده میدا چهند زارافین دى ژى بو بهينه بكارهينان. بو نمونه بو زارافى (Linguistics)، نه ؤ زارافه دهينه بكارهينان: (زمانه وانى، زمانفانى، زمانناسى، زانستى زمانى... هتد.)

4- نه گهر خه لك ل سهر واتايا زارافین نوی به لاقبووی رانه هاتبن. وه كو بكارهينانا زارافى (ده روزمانى) بو زمانفانیا دهروونى.

5- زارافین ژ زمانين بيانى هاتينه خواستن، نه گهر زه حمت بن بو تيگه هشتنى يان گه له ك به لاقنه بيت. وه كو زارافین: (نه فرون، ئيرسوَس، سيكويبا، تايگا... هتد)

6- زارافین نه كرونىمى تيدا هاتيه بكارهينان، نه شيابن بینه زاراف.

-پهيف و زاراف:

زاراف - Term ده برينى ژ تيگه هه كى دكه ت. زاراف برتبيه ژ ريكه كى ژ ريكين ريكخستنا هزرى، كو پسپور د بياڤى زانستى خودا بكاردهينن (20).

زاراف وهك زوربه يا نهو ژيدهرين نامازه بو كرين، واتايه كه نامازه بى ب ريكه كفتنى دده ت، نه ؤ واتايا ژى نامازه بى ب تايه تيه كا گرنگا زارافى دكه ت، كو نه وژى ريكه كفته ل سهر واتايه كا تايه تى بو زارافى (21).

پهيف ب وه سفا خو هيمايه كا زمانيه، كو برتبيه ژ فورم و واتايه كا پيگفه گريداى و ژيكدجودانان و وه كو دوو رووين پهره كى پارهينه و واتايا پهيفى د پتريا حاله تاندا برتبيه ژ ههڅپشكى و هه مه جوړيى و دهو روبه ر دبته بنه رت د ديار كرنا واتايا نه ويدا، به لى زاراف نامازه يه بو تيگه هه كى، كو دكه فته ژده رڤه ي زمانى و دانانا زارافى بو تيگه هه كى ديار كرى، نهو پرؤسه يه كا پيشه وه خته كو سيمايى

2- نه گهر زارافین وه رگيراي ساده و ساكار و دروست نه بن، نانكو د نالوزبن. وه كو وه رگيرانا زارافین: (ئيسفه نجى ده رىاي، تيقلكى نه ردى، لبنى زه رىايى، بارانا ترش، قوچه كى باى، تارمايى، چه قه هيژ... هتد) بو سهر زمانى كوردى يان چيدبيت ب ته مامى نه وى واتايى نه دهن. وه كو: زارافین (دهنگدار) و (بيدهنگ) د نا ؤ دهنگسازييدا، كو د راستيدا چ دهنگ نينن بيدهنگ بن. نه گهر بيدهنگ بيت، پا چهوا ديژنى دهنگ.

3- نه گهر زارافین دروستكرى زه حمت بن بو تيگه هشتنى. وه كو زارافین: (ده لاندن، مهميله، سيكلدانوچك، بوريجكه دار، ته نولك، تاودان، ته نوك، تيله تور... هتد).

ده‌لاله‌تا خودا ژده‌رقه‌ی ده‌وربه‌ری، کو به‌ره‌نگاری چ گوهورینان ل جهه‌کی یان ده‌مه‌کی نابیت. ب کورتی په‌یف ده‌یته فه‌گوه‌ازتن بو زارافی، ل ده‌می چ رابردو و نه‌بیت و ل ده‌می واتایه‌ک ده‌بیت کو یا جودابیت ژ کاره‌ینان ده‌وربه‌ری (پراگماتیکی) (24).

په‌یف ل ده‌می ده‌یته بکاره‌ینان یان واتایا نه‌وی به‌رفره‌ه دبیت یان واتایا نه‌وی به‌رت‌نگ دبیت. به‌رفره‌ه‌بوونا واتایی ب گه‌له‌ک رپکان دروست‌دبیت و نه‌فه دبیته نه‌گه‌ر په‌یدا‌بوونا نه‌وان په‌یفان نه‌وین واتایی هه‌مه‌جو‌ر هه‌بن، به‌لی به‌رت‌نگ‌بوونا واتایی دبیته هوئی هندی په‌یف د چارچو‌فه‌کی به‌رت‌نگ‌دا به‌یته بکاره‌ینان، کو ده‌ر‌پینی ژ تیگه‌ه‌کی تایبته د بیافه‌کی نه‌بستم‌ول‌وجیبه‌ی ده‌ستیش‌ان‌کریدا دکته و ب نه‌فی چهن‌دی زاراف به‌ره‌فه دبیت یان دروست‌دبیت (25).

زاراف ته‌وه‌ری بابه‌تی تیرمین‌ول‌وجیبه‌ی، هه‌ر ده‌می په‌یفه‌ک یان یه‌که‌یه‌ک دبیته زاراف د‌قیته نه‌و زاراف جهه‌کی د پۆلین‌کرنا تیرمین‌ول‌وجیبه‌ی ب‌گرت (26).

زاراف په‌یفه‌کا ساده‌یه یان نه‌ساده‌یه، کو ژ لایی گرو‌په‌کا دیار‌کریدا مرو‌فان د بیافه‌کی دیار‌کریدا هاتیبه دانان و ده‌ینه بکاره‌ینان.

زاراف رپ‌ککه‌فتنه ل سه‌ر واتایا په‌یفه‌کی بو تشته‌کی دیار‌کری، کو به‌ری نه‌وی ده‌می نه‌و واتا نه‌بوو. زاراف جو‌ره‌که ژ نه‌وی په‌یفا تایبته ب بابه‌ته‌کی ژ بابه‌تین زانستی و زانیاری و

تاکانه‌یی و خودان واتایه‌کا تاکی هه‌یه و دشیاندا نینه زاراف یه‌که‌یه‌کا ب تنی و جودا بیت، به‌لکو زاراف به‌شه‌که و ژ لیستا زارافین بیافه‌کی دیار‌کری جودا نابیت (22).

هه‌تا‌کو په‌یف به‌یته زاراف، زانستی تیرمین‌ول‌وجیبه‌ی چار په‌یفران ددانیت، نه‌و په‌یفره‌ری نه‌وین ل خوارینه:

1- ناکرن: د‌قیته زاراف نا‌بیت، چونکی نا‌فان‌ندا تشتی دکته و ب نه‌فی چهن‌دی پرۆسه‌یا ناکرنی په‌یدا‌دبیت.

2- به‌ره‌فه‌ی: د‌قیته نا‌فی به‌ره‌فه‌ی بیت بو وه‌رگرتنا زارافی، چونکی هه‌می نا‌فان‌ه‌شین بینه زاراف.

3- تاکانه: د‌قیته دیار‌کرنا نا‌فی نه‌وی کو دی بیته زاراف بکه‌فیته ژده‌رقه‌ی ده‌وربه‌ری و نه‌فه‌ژی رپ‌کی دده‌ته نا‌فی نه‌و ب خو‌خو بنیاسیت و واتا نه‌وی ناهیته گوهورین ب رپ‌کا گوهورینا جهی نه‌وی د ده‌فیدا، کول فی‌ری زارافی ده‌وربه‌ری نینه.

4- فه‌گوه‌ازتنا په‌یفی بو شیوه‌یی: ل ده‌می په‌یف ده‌یته فه‌گوه‌ازتن بو زارافی ل نه‌وی ده‌می شیانا رافه‌کرنی نامینیت، ب نه‌فی چهن‌دی شیوه ل ده‌رقه‌ی ده‌وربه‌ری دمینیت (23). بو نمونه په‌یفه‌کا وه‌کو (ده‌نگ) ل ده‌می بو نا‌فانی ده‌نگ‌سازیی ده‌یته فه‌گوه‌استن، دبیته زاراف، چونکی ب زانسته‌کیفه ده‌یته گریدان.

ئارمانج ژ نه‌فان هه‌ر چار پرۆسه‌یان نه‌وه، کو زارافی سیمایی تاکانه‌یی یان ب تنیاتیبه‌ی هه‌یه. ئانکو زاراف ب وه‌سفا خو‌یی تاکانه و ب تنیبه‌ د

ئەوین د ئەوان بیاڤ و زانستاندا کاردکەن داناینه و بکاردهین⁽³²⁾.

ئەقە ئەوی چەندی دگەهینیت، کو زاراڤ جوړه‌که ژ پەیقی، بەلی ئەوا زاراڤ و پەیقی ژیکجودابکەت ئەوه، کو زاراڤ پەيقه‌کا نوپیه و دەستەیه‌ک ژ خەلکی ددانن، بەلی پەیف بەره‌می هەمی خەلکیه‌نه‌کو دەستەیه‌کی⁽³³⁾.

ب شیوه‌کی گشتی جوداهیا پەیف و زاراڤی د ئەقان هەر دوو خالاندایه:

أ-زانینا پیناسه‌یا ئەوان هەر دووکان:

1-پەیف: بریتیه ژ کۆمه‌کا دەنگان و ل دەمی پەیف خو ل گەل ئیک لیکدەن ل دویف یاساین رسته‌سازی دبنه ئەگەری هندی رسته دروستبیت.

2-زاراڤ: ئەو پەيقه‌ ئەوا و اتا هەبیت و ئاماژەبی ب تشته‌کی یان هزره‌کی یان رویدانه‌کی... هتد ددهت.

زاراڤ زیده‌باری هندی، کو پەيقه، بەلی (مەدل‌وول)ه ژی، لی پەیف ب تنی پیکه‌ینێ زمانیه و ل قیری دیاردبیت، کو هەمی زاراڤ پەیقن، بەلی هنده‌ک پەیف ب تنی دبنه زاراڤ، لی ژبه‌رکو زاراڤ ئاماژەبی ب تشته‌کی ددهت، ژبه‌ر هندی ئەو نواندا ئەوی تشتی دکەت⁽³⁴⁾.

ب-زانینا چه‌وانیا ژیکجوداکرنا ئەوان هەر دووکان:

جوداهی د ناقه‌را پەیف و زاراڤیدا ب ریکا ئەوی بیافی تیدا دهینه بکارهینان دیاردبیت⁽³⁵⁾. بو نمونه ئەگەر ته‌ماشه‌ی پەیقین (ل، ژ، بو، ب)

په‌وشه‌نبیریقه و د ژینا رۆژانه‌دا بکاردهین. زاراڤ ب چەند شیوه‌یان دهینه پیناسه‌کرن. وه‌کو:

1-زاراڤ جوړه‌که ژ پەیقی.

2-زاراڤ واژه‌یه‌کا نوپیه و خەلک دروستدکەن.

3-زاراڤ دەسته‌یه‌ک ژ خەلکی بکاردهین.

4-زاراڤ قه‌گوه‌ازت‌نا پەيقه‌کیه‌ ژ واتیه‌کی بو واتیه‌کا دی، ژبه‌ر هندی هەمی زاراڤ پەیقن، لی هەمی پەیف زاراڤ نین⁽²⁷⁾.

5-زاراڤ بریتیه ژ یه‌که‌ین فەرهنگی(پەیف یان گروپه‌ک ژ پەیقن)، کو گری‌دای بو‌اره‌کی ئەبستمۆلۆجیی تایه‌ته و ئەق ریکه‌فتنه ژ ئالیی گروپه‌کا زاستی یان ته‌کنیکه‌ ل سەر هاتییه‌کرن⁽²⁸⁾.

6-زاراڤ بریتیه ژ ئەوی پەیف بو واتیه‌کا تایه‌ت هاتییه‌ دانان، کو د بنه‌رتدا نه‌بوویه، ئانکو واتیا خو یا زمانی ژده‌ستدەن و به‌ره‌ق واتیه‌کا زاراڤی دچن⁽²⁹⁾.

7- زاراڤ بریتیه ژ ریکه‌فتنا ملله‌ته‌کی ل سەر ناقرنا تشته‌کی ب ناقه‌کی کو بشیت دهر‌برینی ژ ئەوی تشتی بکەت⁽³⁰⁾.

8-زاراڤ بریتیه ژ دهر‌ئیخستنا تشتی ژ واتیا زمانی بو واتیه‌کا دی ژبو دیارک‌رنا مه‌به‌ستا ئەوی، ئەوژی ژبه‌ر هه‌بوونا تشته‌کی د ناقه‌را ئەواندا وه‌کو گشت و به‌ش یان وه‌که‌ه‌قیوونا د سالۆخ‌کریندا...هتد⁽³¹⁾.

9-زاراڤ بریتیه ژ واژه‌یه‌کی کو پەيقه‌که یان پتر، کو خودان ده‌لالاتین زانستی یان شارستانینه، کو

مه‌به‌ست ژ زاراقین گشتی ئەو زاراقن ئەوین
گریدای ب پسیوری و بیافه‌کی ب گشتیفه بن، کو
ب زاراقین سه‌رخان یان گشتگیر یان زاراقین
سه‌ره‌کی دهینه‌ناکرن. وه‌کو زاراقی زمانغانیسی.
ئه‌ف زاراقه زاراقه‌کی گشتیه.

2-زاراقین تاییه‌تی:

ئه‌و زاراقن ئەوین دکه‌فنه ژیر زاراقی گشتیفه
و دبن لق یان تا بو زاراقی گشتی. وه‌کو زاراقین:
ده‌نگ‌سازی، وشه‌سازی، رسته‌سازی، واتاسازی و
پراگماتیک، کو ئەفه هه‌می دکه‌فنه بن زاراقی
زمانغانیقه.

ژ هه‌ژیه بیژین زاراقین تاییه‌تی ژی دشین
دابەشی بوارین هه‌یرترین، کو ئەوی بواری ژی
زاراقین خو هه‌بن⁽³⁷⁾. وه‌کو زاراقی ده‌نگ‌سازی،
چهند زاراقه‌ک هه‌نه. وه‌کو: ده‌نگ، فونیم،
ئه‌لوفون، ئەلوفگراف... هتد.

–ئه‌رکین زاراقی:

زاراقی چهند ئەرکه‌ک هه‌نه. وه‌کو:

1-ئه‌رکی واتاییسی زاراقی: ئەرکی سه‌ره‌کیی زاراقی
ناماژه‌کرنه ب تیگه‌هه‌کی دیارکری و ب ئەفی
چهندی دروستکرنا زاراقان، دروستکرنا تیگه‌هان
ره‌نگفه‌ده‌ت⁽³⁸⁾.

2-ئه‌رکی جفاکیی زاراقی: مه‌به‌ستا مه‌ ژ ئەرکی
جفاکیی زاراقی ئەوه، ل ده‌می ئەو ژ گشتیگریی
بو تاییه‌تیسی دجیت، کول فییری ئەو په‌یفا دبته
زاراق ب تنی واتایه‌کی به‌رجه‌سته‌دکته و واتایی
دی پشتگوه‌ ده‌فایت و ئەف ره‌هه‌ندی جفاکی و

بکه‌ین، دی بینین جاره‌کی وه‌ک په‌یف سه‌ره‌ده‌ری د
گه‌لدا دهینه‌کرن و جاره‌کی وه‌کو زاراڤ.

بو نمونه ئەگه‌ر (ل، ژ، بو، ب) د په‌رتووکی
میژوویندا بهینه‌بکاره‌ینان دی بنه په‌یف. وه‌کو:

–ئه‌مریکا بو عیراقی دی بی هه‌لو‌یست بیت.

–داعش ژ مو‌یسل ره‌فین.

لی ئەگه‌ر(ل، ژ، بو، ب) د په‌رتووکی رپزمانیدا
بهینه‌بکاره‌ینان دی بنه زاراڤ، چونکی گریدای
بابه‌ت و بواره‌کی دیارکرنه و ده‌سته‌یه‌ک ژ که‌سین
پسیورل سه‌ر ریککه‌فتینه. وه‌کو:

- من نامه بو ته هنارت.

- ئەول نازادی دگه‌ریت.

هه‌روه‌سا (ناسن) ئەگه‌ر د ئاخفتنا ناساییدا بهینه
گوتن دی بته په‌یف، لی ئەگه‌ر(ناسن) د په‌رتووکا
کیمییدا بهینه‌گوتن دی بته زاراڤ، چونکی دی
گریدای بیافه‌کی دیارکری بیت و کومه‌له‌ک ژ
که‌سین پسیور دی بکاره‌ین.

پشکا دووی: زاراڤ و چه‌واییا بکاره‌ینانا

ئه‌وان د په‌رتووکا زانست بو هه‌مووان یا
(8) بنه‌ه‌تدا:

–جوړین زاراڤان:

ب شیوه‌کی گشتی زاراڤ دبته دوو جوړ،
ئه‌وژی زاراقین گشتی و زاراقین تاییه‌تینه⁽³⁶⁾، کول
خواری دی هه‌ولده‌ین به‌حسی ئه‌وان هه‌ر دوو
جوړان بکه‌ین:

1-زاراقین گشتی:

ئیک زمانیدا به‌لاقدبیت یان ب مه‌رما هشیار کرنی[ٔ] بهیته به‌لاڤکرن. بۆ نمونه ئیک دهرمانی. وه‌کو: (ئه‌سپرین، روفامیسین، ئه‌سیجیک... هتد) باراپتر سی[ٔ] ناڤ(زاراڤ) بۆ هه‌نه:

– ناڤی[ٔ] تاقیگه‌هی، کو دروستکهرین دهرمانان بکاردهین و پیکهاتا دهرمانی ب خوڤه دگریت.

– ناڤی[ٔ] پزیشکی، کو که‌سین پسرور بکاردهین و سالوخته‌تین نوژداری تیدا هه‌نه.

– ناڤی[ٔ] بازرگانی، کو د ناڤ خه‌لکیدای یی[ٔ] به‌لاڤه و سیمای[ٔ] گشتگیری هه‌یه⁽⁴²⁾.

3- زاراڤ جوړه‌که ژ په‌یقی[ٔ] و گریدای بیاڤ یان پسروریه‌کا دیارکریه. وه‌کو زمانقانی، جوگرافی، فیزیک، کیمیا، زینده‌وه‌ره‌زانی.

4- دشیاندا نینه زاراڤ بهیته راقه‌کرن، تیورا تیرمینولۆجی گریمانها هندی دکه‌ت، کو نیاسینا زاراڤی ژ دهرڤه‌ی ده‌وروبه‌ریه.

5- پتریا زاراڤان ناڤن، چونکی پتر دشیاننا ناڤاندا هه‌یه نواندنا تشتی بکه‌ت و ناڤ بۆ نه‌نجامدانا نواندنی، بکارهینانا ئه‌وی پتره.

6- زاراڤی واتایا‌کا تاکانه هه‌یه و خودان سیمایه‌کی[ٔ] تاکه، ئانکو پتر ژ واتایه‌کی[ٔ] نینه وه‌کو په‌یقی[ٔ] هه‌ی، ئه‌ڤه‌ژی ژبه‌ر هندیه، کو گریدای بیاڤه‌کی[ٔ] دیارکریه و هه‌بوونا ئه‌وی گریدای هه‌بوونا زاراڤین دیه د ناڤ لیسته‌کا دیارکریا بیاڤه‌کی[ٔ] دیارکری یی[ٔ] ئه‌بستمولۆجی.

7- زاراڤی د که‌فندا واتایا خو[ٔ] نه‌بوویه، ئانکو چ رابردوو نینه، به‌لکو ریکه‌ڤه‌شته ل سهر دانانا ئه‌وی

ئهرکی[ٔ] ئه‌وی یی[ٔ] واتایی و بواری[ٔ] ئه‌بستمولۆجی و جفاکی[ٔ] ئه‌وی تیدا بکاردهیت وه‌کو یه‌که‌یه‌کا زمانی ئاماژه‌یی[ٔ] ب تیگه‌هه‌کی[ٔ] تایه‌ت دده‌ت. ئانکو ل ڤیری[ٔ] واتایا زاراڤی ناهیته زانین ئه‌گه‌ر گریدای بیاڤه‌کی[ٔ] دیارکری نه‌بیت و ئه‌ڤه دبیته ئه‌گه‌ر کو تاکه‌که‌س نه‌شیت د واتا زاراڤی بگه‌هیت هه‌تاکو سه‌رده‌م و جفاک و بیاڤی[ٔ] ئه‌وی زاراڤی به‌رچاڤ وهرنه‌گریت⁽³⁹⁾.

– تایه‌تمه‌ندیین زاراڤی:

زاراڤی چند تایه‌تمه‌ندی هه‌نه، کو ل خواری دی[ٔ] هه‌ولده‌ین ئاماژه‌یی[ٔ] ب چند تایه‌تمه‌ندیین زاراڤی بده‌ین:

1- چیدبیت هه‌مان زاراڤ پتر ژ تیگه‌هه‌کی هه‌بیت و چیدبیت پتر د بیاڤه‌کیدای بهیته بکارهینان⁽⁴⁰⁾. وه‌کو زاراڤی[ٔ] مورفولۆژی، کو د زانستی[ٔ] بایلوژییدا زاراڤی[ٔ] مورفولۆژی ئاماژه‌یی[ٔ] ب ڤه‌کولینا شیوه و پیکهاتا ئه‌ندامان دده‌ت و د زانستی[ٔ] جیولۆجییدا زاراڤی[ٔ] مورفولۆژی ئاماژه‌یی[ٔ] ب پیشکه‌ڤتن و دروستکرن و پیکهاتا شیوه‌یین زه‌ڤی^(٤١) (ئهردی) دکه‌ت، به‌لی[ٔ] د زانستی[ٔ] زمانیدا مورفولۆژی ئاماژه‌یی[ٔ] ب سیستمی[ٔ] عه‌قلیی[ٔ] هه‌ڤشک د دروستکرن په‌یقیدا دکه‌ت یان ئاماژه‌یی[ٔ] ب ئاسته‌کی[ٔ] زمانقانیی[ٔ] دکه‌ت، ئه‌وی سه‌ره‌ده‌ریی[ٔ] ل گه‌ل په‌یقان و پیکهاتا ئه‌وی[ٔ] یا ناڤخویی[ٔ] دکه‌ت و چه‌وا ئه‌و په‌یڤ یان زاراڤه دروستبوینه⁽⁴¹⁾.

2- چیدبیت هه‌مان تیگه‌ه پتر ژ زاراڤه‌کی هه‌بیت، ئه‌وژی ل ده‌می[ٔ] د ناڤ چند ره‌وشه‌نیریین[ٔ] گروپه‌کا

1-زاراڤ سهر ب دهستهيا په يقين خودان واتايين تايه تن د نهوي زمانيدا نهوين تيدا بکاردهين. ب نهفي چهندي دي په يوه نديين بهير ل سهر ناستي فورم و واتايي ل گهل يه که يين ديين زنجيره يا وشه سازي ب خوڤه دگريت هه بيت.

2-زاراڤي پيکها ته يه کا سنوورداکري هه يه، کو دشياندا هه يه، د کارهينانين هه ښکدا بهيته تيينيکرن، ب نهفي چهندي کوتين واتايي ب هه ليزارتنا زاراڤان رادين، کو ب شيوه کي رپکخستي به شداريي ل گهل يه که يين دي دکه ت، نهوين سهر ب هه مان بواري نه بستمولو جيقه دهينه بکارهينان.

3-زاراڤ هه ولددهت ب کومکرنا مهرجين بهرچاڤ بو ناشکه راييا واتايي رابيت، ديسا هه ولددهت ب دروستکرنا په يوه ندييا فه گه رانا راسته وخو و نيک لاييا واتايي ل گهل بياڤي خو رابيت⁽⁴⁵⁾.

-رپکين دروستکرنا زاراڤان:

نيکه م پيدفياتييين دروستکرنا زاراڤي ب رپکه کا زانستي نهوژي ديتنا په يقه کا گونجايه يان دروستکرنا پيکها ته کا نه ساده يه، کو دقيت په يقين نهوي پيکها تي د روهن و دياربن، کو بشين سيميائين جو دا که ر بدنه نهوي تيگه ي ب رپکه کا گه له ک کورت، هه روه سا دقيت نفشي نهوي يي گشتي بهيته بهرچاڤوه رگرتن، نهوي نهو نفش ب سهرڤه⁽⁴⁶⁾.

بو دروستکرنا زاراڤان گه له ک رپک د زماني و زماناندا هه نه و هه ر زمانه ک په نايي دبه ته بهر رپکين

ژلايي گروپه کا ديارکريا خه لکيقه. نه فه ژي نهوي چهندي دگه هينيت، کو زاراڤ په يقه کا نوييه.

8- ل ده مي په يقه ک بيته زاراڤ واتايا خو يا زماني ژ ده ستدهت و بهرڤه واتايه کا زاراوه سازي يان تيرمينولو جی دچيت.

9-زاراڤ گريداي نينه ب ده مه کي يان جهه کيقه، به لکو دويري نه وانه.

-ره ه ندين زاراڤي:

ساگير سي ره ه ندين ژيکجودا دده ته پال زاراڤي، نهوژي نه يقين ل خوارينه:

1-ره ه ندي ئيدراکي: نهڤ ره ه نده يه کسانه ل گهل تيگه ي.

2-ره ه ندي گه هاندي: نهڤ ره ه نده يه کسانه ل گهل بکارهينانا زاراڤي وه کو رپکه ک بو فه گوه ازتنا زانيني بو ده سته يين جياواز ژ گوهداران د حالاتين گه هاندي يين جياوازا.

3-ره ه ندي زماني: نهڤ ره ه نده يه کسانه ل گهل شيوه يين زمانين هه ين⁽⁴³⁾. نهفي شيوه يي بهايه کي واتايي هه يه و تايه تمه نديين خو هه نه، کو پيکها ته کا ناقيبه د ناڤ سيسته مي فرهه نگيدا، نانکو د وه سفا خوډا يه که يه کا زمانيه و پيکها ته کا ديارکري هه يه، نانکو نهو پيکها ت(ساده يه يان نه ساده يه)⁽⁴⁴⁾.

-زاراڤ ژ روانگه ها زمانيقه:

ل سهر ناستي زماني سي پيقه هه نه، کو هاريکارن بشين بزايين زاراڤ چيبه و ژ يه که يين فرهه نغيين دي جو دابکه ين، نهو هه ر سي پيقه ژي نه فه نه:

ئەو دیاردهیه بریتیه ژ وەرگرتن یان خوازتن
په‌یفان یان زاراڤان ژ زمانین دی و بکارهینانا ئەوان
د ناو زمانی دایکیدا⁽⁵¹⁾. وەکو وەرگرتن زاراڤان:
مۆرال، ئوپراسیۆن، پۆرتال، فه‌یسبووک، نیکۆتین،
ئەلکترۆن،... هتد.

دقیقیدا پیدفیه ئاماژەیی ب ئەوی چەندی
بەدین، ل دەمی وەرگرتن یان خوازتن په‌یفان یان
زاراڤان، ئەگەر په‌یف(زاراڤ) وەکی خو ژ زمانەکی
دی به‌یتە وەرگرتن و هیچ گوهورپنەک ب سەردا
نەه‌یتە کرن، دبیژنی (هاورده). وەکو زاراڤ و
په‌یفین: (کومیۆتەر، ئوکسجین، نیتروجین، تەله‌فون،
تەله‌فریۆن، قاییەر، ئەستگرام، واتس ئاپ... هتد)،
بەلی ئەگەر په‌یف یان زاراڤ ل دویف سازگەیا زمانی
دووی به‌یتە گوهورپن و بکەڤیتە ژیر دەستووری
رێژمان و فۆنەتیکا ئەوی زمانی، دبیژنی
(گونجاندن). وەکو: قوتابی، مزگەفت... هتد⁽⁵²⁾،
مژویل، شۆل، ئافرەت، حەود، کۆپ، چیمەنتۆ⁽⁵³⁾،
قۆلکان.

4- لیکدان-combination:

مەبه‌ست ژ دیارده‌یا لیکدانی، پیکڤه‌گریدانا دوو
په‌یفانه بو بەرهمه‌هینانا په‌یفه‌کا نوی⁽⁵⁴⁾ یان
زاراڤه‌کی نوی. وەکو: راپرسین، گشتپرسی،
گولپاریژ، له‌شفرۆش، بوومەلەرز، بەرده‌ڤک،
پیشه‌کار... هتد.

د ئەقی ریکیدا هنده‌ک جارن په‌یف یان زاراڤ ب
ریکا دووباره‌کرنی دروستدن، ئەقجا چ ناه‌بند د

خو یین تابه‌ت بو دروستکرنا زاراڤین خو⁽⁴⁷⁾. ب
شیوه‌کی گشتی دی ئاماژەیی ب ئەفان
رێکان دەین:

1- دارژتن-Derivation:

مەبه‌ست ژ دیارده‌یا دارژتی ئەوه، زاراڤه‌ک به‌یتە
دارژتن ب ریکا پیشگری یان پاشگری، ئانکو
پیشگری یان پاشگری سەر په‌یفا ساده به‌یتە
زیده‌کرن و د ئەنجامدا زاراڤه‌ک دارژتی
دروستیبت⁽⁴⁸⁾. وەکو:

أ- پیشگری: داگشان، هەلکشان، بیته‌ل... هتد.

ب- پاشگری: فه‌رماندار، په‌یامدار، زمانقان، دادقان،
رۆژنامه‌قان... هتد.

2- داهیتان-Coinage:

مەبه‌ست ژ دیارده‌یا داهیتانی ئەوه، ئەو ریکه‌ ژ
ئەوان ریکین کیم به‌لاڤه‌ سه‌بارەت دروستکرنا
په‌یفان یان زاراڤان، ئەڤه‌ژی ب ناڤی داهیتانا په‌یفین
نوی یان ب ناڤی داهیتانا زاراڤین نوی ده‌یتە
نیاسین⁽⁴⁹⁾. وەکو: سازان، مژار، کۆبوون، دابیشه‌،
مەکو... هتد.

3- خوازتن(وەرگرتن)-Borrowing:

زمان کەرەستین زمانی ژ زمانان دخوازن،
خوازتن په‌یفان یان زاراڤین خوازتی د هەر
زمانه‌کیدا ژ به‌ر چەند هۆکارانه. وەکو پیدفیه‌یه ب
زاراڤان، کو د زمانی ره‌سەندا هەبوونا خو نین و
خوازتن د ناڤه‌را زماناندا دیارده‌یه‌کا جیهانییه و
کەس نه‌شیته ئەقی چەندی ره‌تبه‌کت⁽⁵⁰⁾.

ئەوی دەمی دەهێته ئەنجامدان، ل دەمی نەبوونا پەیف و زاراڤان بەرانبەر ناڤلیکەرنا دیار دە و حاله‌ته‌کی د زمانی رەسه‌ندا و ب ریکین دیین دروستکرنا پەیفی ب دەست نەکه‌فیت، ل ئەوی دەمی پەنا بو ئەفی ریکێ دەهێته برن (63). وه‌کو:

—رسمی: فهرمی.

—فراعة: هه‌لامه‌ت.

—أجتماع: جفین (64).

—اخراج: دهره‌ینان.

—مظاهرة: خویشاندان (65).

پیداییه‌ ل فیری ئاماژه‌یی ب ئەوی چەندی بدهین، کو چەند ریکین دی ژی هه‌نه، کو بو دروستکرنا زاراڤان پەنا بو دەهێته برن، وه‌کو ریکا میتافوری و ریکا تیکه‌لکرنی... هتد، لی ژبه‌رکو ئەم پیدایی ب ئەڤان ریکان نەبووینه، له‌وا مه‌ باس ل ئەوان نەکره‌یه.

—چه‌وايا بکاره‌ینان و دروستکرنا زاراڤان د پهرتووکا زانست بو هه‌مووان یا هه‌شتی بنه‌ره‌تدا:

د ئەفی ته‌وه‌ربدا هه‌ول دی هێته‌ دان، ل ده‌ستپیکێ زاراڤان ل دویف ریکین دروستبوونا ئەوان د ئەفی پهرتووکیدا پۆلینبکه‌ین، پاشی ل دوماهیکێ دی ئاماره‌کی کەین و ریزه‌یا هه‌ر ریکه‌کی، کا چەند پەنا بو ئەوی ریکێ هاتیه‌ برن دی هێته‌ دیارکرن:

1-دارژتن:

دارژتن ئیک ژ ئەوان ریکانه، کو پهرتووکا زانست یا هه‌شتی بنه‌ره‌ت پەنا بو بریه‌ بو

ناڤه‌را ئەواندا هه‌بیت یان نه‌. وه‌کو: بربر، پچر پچر، گرمه‌ گرم، چرکه‌ چرک... هتد (55).

5-کورتکرن—Clipping:

مه‌به‌ست ژ ئەفی دیارده‌یی ئەوه، کو پەیف بو پارچه‌کا بجویکتز به‌هێته‌ کورتکرن و د ئەنجامدا پەیفه‌کا نوی دروستدبیت (56). وه‌کو:

—(ترافیک) کورتکرنا پەیفه‌ (ترافیک لایت)ه (57).

—(کور) کورتکرنا پەیفه‌ (کوره‌بند)ه.

—(به‌ر) کورتکرنا پەیفه‌ (به‌ره‌م)ه (58).

6-ئەکرۆنیمی—Acronyms:

ئەکرۆنیمی بریتیه‌ ژ ئەوان پەیفین نوی ئەوین ژ پیتین ئیکێ یان برکه‌یین ئیکێ یا کومه‌کا پەیفان دروستبووی (59). وه‌کو:

(په‌ژاڤ) ژ (پارتا ژيانا ئازادا کوردستانی) دروستبوویه.

—(ف. ل. ک) ژ (فه‌رمانده‌یا له‌شکه‌ری کوردستانی) دروستبوویه.

—(CD) ژ (Compact Disc) دروستبوویه.

—(په‌په‌که) ژ (په‌که‌ینه‌یا پاراستنا گه‌ل) دروستبوویه.

—(په‌په‌ژه) ژ (په‌که‌ینه‌یین پاراستنا ژنان) دروستبوویه (60).

(پاسۆک) ژ (پارتا سۆسیالستا کوردستانی).

(پنک) ژ (په‌کیتیا نیشتمانیا کوردستانی) (61).

—(داعش) ژ (ده‌وله‌تا ئیسلامی ل عیراق و شامی).

7-وه‌رگیران—Translation:

د ریبازا وه‌رگیرانیدا واتایا فه‌ره‌ه‌نگیا پەیفین زمانه‌کی بیانی ده‌هێته‌ وه‌رگیران (62). ئەڤ دیارده‌یه‌ ل

9-كهفر(زانست، ل 28).	31-رووفي(زانست، ل 111).	54-شهر(زانست، ل 188).
10-كهروو(زانست، ل 34).	32-كيفريشك(زانست، ل 114).	55-عهور(زانست، ل 188).
11-ئهشنه (زانست، ل 34).	33-گورك(زانست، ل 115).	56-بارين(زانست، ل 188).
12-ههلمين(زانست، ل 44).	34-حيتشور(زانست، ل 116).	57-باران(زانست، ل 194).
13-كوسپ(زانست، ل 48).	35-نههنگ(زانست، ل 117).	58-تهرگ(زانست، ل 194).
14-پورك(زانست، ل 48).	36-مهيميك(زانست، ل 118).	59-گولوك(زانست، ل 194).
15-توفور(زانست، ل 49).	37-ئهنساس (زانست، ل 118).	60-بريسي(زانست، ل 196).
16-گريك (زانست، ل 50).	38-سفقوره(زانست، ل 119).	61-لافاو(لههي)(زانست، ل 201).
17-قهده(زانست، ل 50).	39-مشك(زانست، ل 119).	62-جيوره(زانست، ل 204).
18-گهده(زانست، ل 64).	40-توورك(زانست، ل 122).	63-بهفر(زانست، ل 206).
19-دهنگ(زانست، ل 73).	41-پهر(زانست، ل 125).	64-گور(زانست، ل 212).
20-كوري(زانست، ل 81).	42-كهفر(زانست، ل 128).	65-هيتز(زانست، ل 218).
21-سي(زانست، ل 88).	43-ئيك سهليقه(زانست، ل 130).	66-تهن(زانست، ل 218).
22-بهق(زانست، ل 90).	44-تيك(زانست، ل 136).	67-بارستا(زانست، ل 232).
	45-دهور(زانست، ل 139).	68-كيتش(زانست، ل 232).
	73-چركه(زانست، ل 314).	
69-كانوار(زانست، ل 265).	74-جول(زانست، ل 314).	77-مس(زانست، ل 318).
70-گهردر(زانست، ل 266).	75-ميجنك(زانست، ل 316).	78-قورقوشم(زانست، ل 318).
71-نافهندر(زانست، ل 298).	76-بوري(زانست، ل 316).	79-زير(زانست، ل 318).
72-پهستان(زانست، ل 302).		80-تهنهكه (زانست، ل 318).
		81-ئاسن(زانست، ل 319).

3 - خوازتن(وهرگرتن):

د پهرتوو كا زانست يا پولا ههشتي بنه رهدا ژبو
 بكارهينانا زارا فان گهلهك پهنا برييه بهر ريكا
 خوازتن زارا فان ژ زمانين بياني ب تاييه تي ب زمانى
 ئينگليزى. وه كو:

زاراڤین ب ږیکا خوازنی هاتینه وهرگرتن:

1- به کتريار (زانست، ل 4).	17- دایزومان (زانست، ل 30).	34- تیمساح (زانست، ل 92).
2- فایرۆس (زانست، ل 4).	18- سیلیکا (زانست، ل 30).	35- ئەله‌نتویس (زانست، ل 94).
3- ئوکسجین (زانست، ل 11).	19- ئەمییا (زانست، ل 31).	37- قاتور (زانست، ل 94).
4- نایترۆجین (زانست، ل 12).	20- مه‌لاریا (زانست، ل 32).	38- تواتارا (زانست، ل 94).
5- لاکتوز (زانست، ل 13).	21- سپوردان (زانست، ل 32).	39- کویرا (زانست، ل 96).
6- ئەنسۆلین (زانست، ل 14).	22- دایزومان (زانست، ل 33).	40- دایناسور (زانست، ل 99).
7- کاربۆهیدرات (زانست، ل 14).	23- سپۆر (زانست، ل 35).	41- گۆقان (زانست، ل 102).
8- فاسۆلیا (زانست، ل 15).	24- مایسلیۆم (زانست، ل 40).	42- توتی (زانست، ل 107).
9- پڕۆتین (زانست، ل 16).	25- گرانا (زانست، ل 44).	43- نه‌عامه (زانست، ل 107).
10- ئایدز (زانست، ل 17).	26- کیوتیکل (زانست، ل 46).	44- به‌غیه‌غار (زانست، ل 108).
11- کلۆرۆفیل (زانست، ل 20).	27- قه‌لم (زانست، ل 48).	45- بایون (زانست، ل 109).
12- نولفا (زانست، ل 24).	28- ده‌ماغ (زانست، ل 64).	46- خه‌رتیت (زانست، ل 109).
13- پهرامیسۆم (زانست، ل 24).	29- ئیسفه‌نج (زانست، ل 65).	47- دولغین (زانست، ل 109).
14- یوگلینا (زانست، ل 26).	30- فیرومون (زانست، ل 72).	49- زریبۆش (زانست، ل 113).
15- پلازمۆدیۆم (زانست، ل 27).	31- قرش (زانست، ل 79).	50- کایبیارا (زانست، ل 114).
16- پلازمۆدیۆما فیفاکس (زانست، ل 27).	32- ئەسیدیا (زانست، ل 80).	51- فیل (زانست، ل 116).
52- زورافه (زانست، ل 116).	33- سه‌له‌مه‌نده‌ر (زانست، ل 90).	110- فلور (زانست، ل 261).
53- جرد (زانست، ل 119).	82- ترۆپۆسفیر (زانست، ل 162).	111- ئایۆن (زانست، ل 262).
54- کوالا (زانست، ل 122).	83- میزۆسفیر (زانست، ل 162).	112- پروتون (زانست، ل 263).
55- که‌نگه‌ر (زانست، ل 122).	84- تیرمۆسفیر (زانست، ل 162).	113- ئەله‌مییوم (زانست، ل 263).
56- شامبانزی (زانست، ل 124).	85- نیتروژین (زانست، ل 162).	114- لیپیوم (زانست، ل 271).
57- دودو (زانست، ل 127).	86- ئۆزۆن (زانست، ل 168).	115- هیلوم (زانست، ل 271).
58- کاره‌سات (زانست، ل 130).	87- موگناتیس (زانست، ل 169).	116- فسفور (زانست، ل 273).
59- بالیۆنتۆلوجیا (زانست، ل 130).	88- فۆلکان (زانست، ل 178).	117- توتیا (زانست، ل 273).
60- جیۆلۆجی (زانست، ل 139).	89- گۆرۆز (زانست، ل 178).	118- مه‌گنیسیۆم (زانست، ل 273).
61- رادیۆمتر (زانست، ل 142).	90- پانزین (زانست، ل 180).	119- یۆد (زانست، ل 273).
62- پۆتاسیۆم (زانست، ل 142).	91- فوومالیدیهاید (زانست، ل 180).	120- سلیکۆن (زانست، ل 273).
63- ئارگۆن (زانست، ل 142).	92- کلۆر (زانست، ل 180).	121- مه‌تر (زانست، ل 314).
64- یۆرانیۆم (زانست، ل 142).	93- ئەمۆنیا (زانست، ل 180).	122- ئەمپی (زانست، ل 314).
65- رۆبیدیۆم (زانست، ل 142).	94- هایدرۆجین (زانست، ل 183).	123- وات (زانست، ل 314).
67- سترۆنسیۆم (زانست، ل 142).	95- تیرمومیت (زانست، ل 191).	124- میگا (زانست، ل 315).
68- کاربۆن (زانست، ل 143).	96- بارومیت (زانست، ل 203).	125- کیلۆ (زانست، ل 315).
69- قالب (زانست، ل 144).	97- ئەنیومیت (زانست، ل 203).	126- هیکتۆ (زانست، ل 315).
70- سه‌مه‌په‌ل (زانست، ل 144).	98- بالۆن (زانست، ل 203).	127- دیکا (زانست، ل 315).
71- ئەمۆنیت (زانست، ل 148).	99- رادار (زانست، ل 204).	128- دیسی (زانست، ل 315).
72- تریلۆبایت (زانست، ل 149).	100- ئیزوبار (زانست، ل 205).	129- سنتی (زانست، ل 315).
73- هۆلۆسین (زانست، ل 152).	101- هيجرومیت (زانست، ل 207).	130- مللی (زانست، ل 315).
74- پلاستیۆسین (زانست، ل 152).	102- نیوتن (زانست، ل 218).	131- میکرو (زانست، ل 315).
75- بلیۆسین (زانست، ل 152).	103- زوهره (زانست، ل 231).	132- نانو (زانست، ل 315).
76- میۆسین (زانست، ل 152).	104- ئەلیکۆن (زانست، ل 256).	133- لیتر (زانست، ل 315).
77- ئۆلیجۆسین (زانست، ل 152).	105- سۆدیوم (زانست، ل 259).	134- هیکتار (زانست، ل 315).
78- ئەیوسین (زانست، ل 152).	106- کالسیۆم (زانست، ل 261).	135- ستیج (زانست، ل 316).

79-بالیۆسین(زانست، ل 152).	107-نیون(زانست، ل 261).	192-رئیدیۆم(زانست، ل 319).
80-هالۆسیجینیا(زانست، ل 153).	108-هایدرۆجین(زانست، ل 261).	193-ئه‌ردیۆم(زانست، ل 319).
81-سزاتۆسفیر(زانست، ل 162).	109-مه‌گنسون(زانست، ل 261).	194-ئۆزمیۆم(زانست، ل 319).
136-سلاید(زانست، ل 316).	164-دیسیرۆزیۆم(زانست، ل 318).	195-رینیۆم(زانست، ل 319).
137-میکروسویا(زانست، ل 317).	165-تریۆم(زانست، ل 318).	196-ته‌نگسۆن(زانست، ل 319).
138-بۆرۆن(زانست، ل 318).	166-جادیۆلینیۆم(زانست، ل 318).	197-تاتالام(زانست، ل 319).
139-ئه‌رجۆن(زانست، ل 318).	167-یۆرۆبیۆم(زانست، ل 318).	198-هفنیۆم(زانست، ل 319).
140-گالیۆم(زانست، ل 318).	168-لۆرنسیۆم(زانست، ل 318).	199-لانیۆم(زانست، ل 319).
141-کریۆن(زانست، ل 318).	169-نوبیلیۆم(زانست، ل 318).	200-سزیۆم(زانست، ل 319).
142-برۆم(زانست، ل 318).	170-مندیقیۆم(زانست، ل 318).	201-مینیریۆم(زانست، ل 319).
143-سیلیۆم(زانست، ل 318).	171-فرمیۆم(زانست، ل 318).	202-هسیۆم(زانست، ل 319).
144-زرنیخ(زانست، ل 318).	172-ئیشتانیۆم(زانست، ل 318).	203-بۆریۆم(زانست، ل 319).
145-جرمانیۆم(زانست، ل 318).	173-کالیفۆرنیۆم(زانست، ل 318).	204-سیۆرجیۆم(زانست، ل 319).
146-نیکل(زانست، ل 318).	174-برکیلیۆم(زانست، ل 318).	205-دیۆبنیۆم(زانست، ل 319).
147-زینیۆن(زانست، ل 318).	175-کۆریۆم(زانست، ل 318).	206-رۆزفۆردیۆم(زانست، ل 319).
148-تیلیریۆم(زانست، ل 318).	176-ئه‌میریکیۆم(زانست، ل 318).	207-ئه‌کتینیۆم(زانست، ل 319).
149-ئه‌نتیمیۆن(زانست، ل 318).	177-کۆبالت(زانست، ل 319).	208-رادیۆم(زانست، ل 319).
150-ئیندیۆم(زانست، ل 318).	178-مه‌گنیز(زانست، ل 319).	209-فرانسیۆم(زانست، ل 319).
151-کادیۆم(زانست، ل 318).	179-کروۆم(زانست، ل 319).	210-ساماریۆم(زانست، ل 319).
152-بلادیۆم(زانست، ل 318).	180-فنادیۆم(زانست، ل 319).	211-برومیۆم(زانست، ل 319).
153-رادۆن(زانست، ل 318).	181-تیتانیۆم(زانست، ل 319).	212-نیۆدیمیۆم(زانست، ل 319).
154-ئه‌ستاتین(زانست، ل 318).	182-سکاندیۆم(زانست، ل 319).	213-برازیۆدیۆم(زانست، ل 319).
155-بلۆنیۆم(زانست، ل 318).	183-بریلیۆم(زانست، ل 319).	214-سیریۆم(زانست، ل 319).
156-بزمۆس(زانست، ل 318).	184-رۆدیۆم(زانست، ل 319).	215-بلۆتۆنیۆم(زانست، ل 319).
157-پالیۆم(زانست، ل 318).	185-رۆتینیۆم(زانست، ل 319).	216-نیتیۆم(زانست، ل 319).
158-پلاهمین(زانست، ل 318).	186-تکتینیۆم(زانست، ل 319).	217-برۆتکتینیۆم(زانست، ل 319).
159-لیتیۆم(زانست، ل 318).	187-مۆلیبیدیۆم(زانست، ل 319).	218-پوریۆم(زانست، ل 319).
160-پتریۆم(زانست، ل 318).	188-نیۆبیۆم(زانست، ل 319).	219-لانیۆن(زانست، ل 319).
161-پۆلیۆم(زانست، ل 318).	189-زرکۆنیۆم(زانست، ل 319).	220-ئه‌کتین(زانست، ل 319).
162-ئه‌یریۆم(زانست، ل 318).	190-یۆتریۆم(زانست، ل 319).	
163-هۆلیۆم(زانست، ل 318).	191-سزانشیۆم(زانست، ل 319).	

دروستکرن و وه‌کو زاراڤ د پهرتووکا زانست یا

4-لپکدان:

پۆلا هه‌شتی بنه‌ره‌تدا هاتینه‌ بکاره‌ینان. وه‌کو:

لپکدان ژى ئێك ژ ئەوان رپکین بۆ دروستکرنا
 زاراڤان د پهرتووکا زانست یا هه‌شتی بنه‌ره‌تدا په‌نا
 بۆ هاتییبه‌ برن و ژماره‌یه‌کا زاراڤان بپ هاتییبه‌

زارافين ب پيكا ليكداني دروستبوين:

1- هه ناسه دانوه (زانست، ل 5).	21- بهر كهفتن (زانست، ل 73).	43- سه ردهم (زانست، ل 153).
2- دژه زيندي (زانست، ل 14).	22- پشته په توك (زانست، ل 81).	44- تيشكدان (زانست، ل 168).
3- ده رده كۆپان (گراز) (زانست، ل 14).	23- كۆر دار (زانست، ل 85).	45- ده رها فيژ (زانست، ل 178).
4- خانه خوي (زانست، ل 16).	24- سه ره ميگوتنه (زانست، ل 88).	46- خه ستيوون (زانست، ل 188).
5- مشه خۆر (زانست، ل 20).	25- شيوه گوهورين (زانست، ل 91).	47- هه لمبوون (زانست، ل 188).
6- شيكه ر (زانست، ل 20).	26- مار حليسيوك (زانست، ل 94).	48- گوره گوپ (زانست، ل 196).
7- بكاره يته ر (زانست، ل 20).	27- شير ده ر (زانست، ل 95).	49- گه ر ده لول (زانست، ل 199).
8- خۆنه ژين (زانست، ل 25).	28- جوان كرن (زانست، ل 102).	50- خونا ف (زانست، ل 207).
9- كه نده بي (زانست، ل 31).	29- په ر گوهورين (زانست، ل 102).	51- تاودان (زانست، ل 212).
10- خۆرا كه بۆ شاهي (زانست، ل 31).	30- كور كوون (زانست، ل 102).	52- كيشكون (زانست، ل 228).
11- گورژو كه بۆ شاهي (زانست، ل 31).	31- هه رسكون (زانست، ل 103).	53- چه قه هيتو (زانست، ل 242).
12- ميبوون (زانست، ل 48).	32- ناويه نچك (زانست، ل 109).	54- بار نه گوپي (زانست، ل 244).
13- هيلكه دان (زانست، ل 48).	33- شير ه رژين (زانست، ل 109).	55- گو كر د (زانست، ل 261).
14- زۆر بوون (زانست، ل 50).	34- ميروو خۆر (زانست، ل 113).	56- نيمچه كانزا (زانست، ل 272).
15- روو تيكون (زانست، ل 52).	35- شه فر ه فيك (زانست، ل 115).	57- خلوله بوون (زانست، ل 302).
16- كۆر په له (زانست، ل 62).	36- گو شته خۆر (زانست، ل 115).	58- له ره له ر (زانست، ل 304).
17- بر بر ه دار (زانست، ل 62).	37- گو ره له كول (زانست، ل 119).	59- هوو رين (زانست، ل 316).
18- نه بر بر ه دار (زانست، ل 63).	38- بنا فكدان چوون (زانست، ل 136).	60- چر كه ر (زانست، ل 316).
19- فر ه خانه (زانست، ل 63).	39- گو مه زبوون (زانست، ل 137).	61- قور به شك (زانست، ل 68).
20- مشته ختيوون (كۆچكون) (زانست، ل 69).	40- هاو تا (زانست، ل 140).	62- سيقه تۆره (زانست، ل 103).
	41- به به ر دبوون (زانست، ل 145).	
	42- دريژ ده دم (زانست، ل 153).	

هاتييه برن، نهوژي ب تني دوو زارافين. ب نهفي

5- كورتكرن:

رهنگي ل خواري دياركري:

نهف رپكه ژ هه مي رپكين دي كيمتر ژبو

دروستكرنا زارافان د نهفي په رتوو كيډا په نا بو

زارافين ب پيكا كورتكرني دروستبوين:

- 1- بهر: كورتكرنا (به ره هم) ه (زانست، ل 49).
- 2- بكاره يته ر: كورتكرنا (بكاره يته ر) ه (زانست، ل 62).

دروستکرن و بکارهینانا زاراڤان، وه‌کول خواری

6-ئه‌کروئیمی:

دیاردییت:

د پهرتووکا زانست یا هه‌شتی بنه‌رتدا تا

پادهیه‌کی باش مفا ژ ریکا ئه‌کروئیمی وه‌رگرتیه بو

زاراڤین ب ریکا ئه‌کروئیمی دروستبوین:

11- m/s : مەتر ل سەر چرکه‌یی (زانست، ل 213).	1-DNA: ترشی نافکی کیم نوکسجینی (زانست، ل 8).
12- Δv : گوهرینا خیرایی (زانست، ل 239).	2-RNA : ترشی نافکی راییوزیه (زانست، ل 17).
13- N_2O : یه‌ک نوکسیدی دوانه نایتروجین (زانست، ل 281).	3- CO_2 : دوانه نوکسیدی کاربونی (زانست، ل 44).
14- NaCl : کلوریدی سودیوم (زانست، ل 281).	4- H_2O : ناف (زانست، ل 44).
15- $MgCl_2$: کلوریدی مه‌گنسیوم (زانست، ل 281).	5- $C_6H_{12}O_6$: شه‌کرا کلوکوز (زانست، ل 44).
16- H_2CO_3 : ترشی کاربونیک (زانست، ل 287).	6- $^{\circ}C$: پلا گهرماتییی (زانست، ل 51).
17- N_2O_4 : چواره‌م نوکسیدی دوانه نایتروجین (زانست، ل 292).	7- Km : کیلومتر (زانست، ل 65).
18- kg/m^3 : کیلوگرام ل سهر مەترا سێجا (کگم/م ³) (زانست، ل 314).	8- Kg : کیلو گرام (زانست، ل 65).
27- μm : مایکرومیتز (زانست، ل 315).	9- km/h : کیلومتره‌ک د ده‌ژمیره‌کیندا (زانست، ل 177).
28- nm : نانۆمەتر (زانست، ل 315).	10- CFC_s : ناویتین کلۆر و فلۆر و کاربۆنی (زانست، ل 182).
29- Km^2 : کیلومتر دووجا (زانست، ل 315).	19- m^2 : مەترا دووجا (زانست، ل 314).
30- Dm^3 : دیسیمەترا سێجا (زانست، ل 315).	20- m^3 : مەترا سێجا (زانست، ل 314).
31- mm ² : مللیمەترا دووجا (زانست، ل 315).	21- MH_2 : میگا هیتز (زانست، ل 315).
32- cm^2 : سانتیمەتر دووجا (زانست، ل 315).	22- hL : هیکۆلتر (زانست، ل 315).
33- mg : ملیگرام (زانست، ل 315).	23- dam : دیکا مەتر (زانست، ل 315).
	24- dL : دسیلیتر (زانست، ل 315).
	25- cm : سانتیمەتر (زانست، ل 315).
	26- mL : مللیمتر (زانست، ل 315).

سه‌باره‌ت دروستکرنا زاراڤان. ب ئه‌فی ره‌نگی ل

7-وه‌رگیپان: د ئه‌فی پهرتووکیدا ژ هه‌می ریکیین

خواری دیارکری:

دی پتر په‌نا بو ریکا وه‌رگیپانی هاتییه برن

زاراڤین ب پیکا وەرگێرانی ھاتنە دروستکردن:

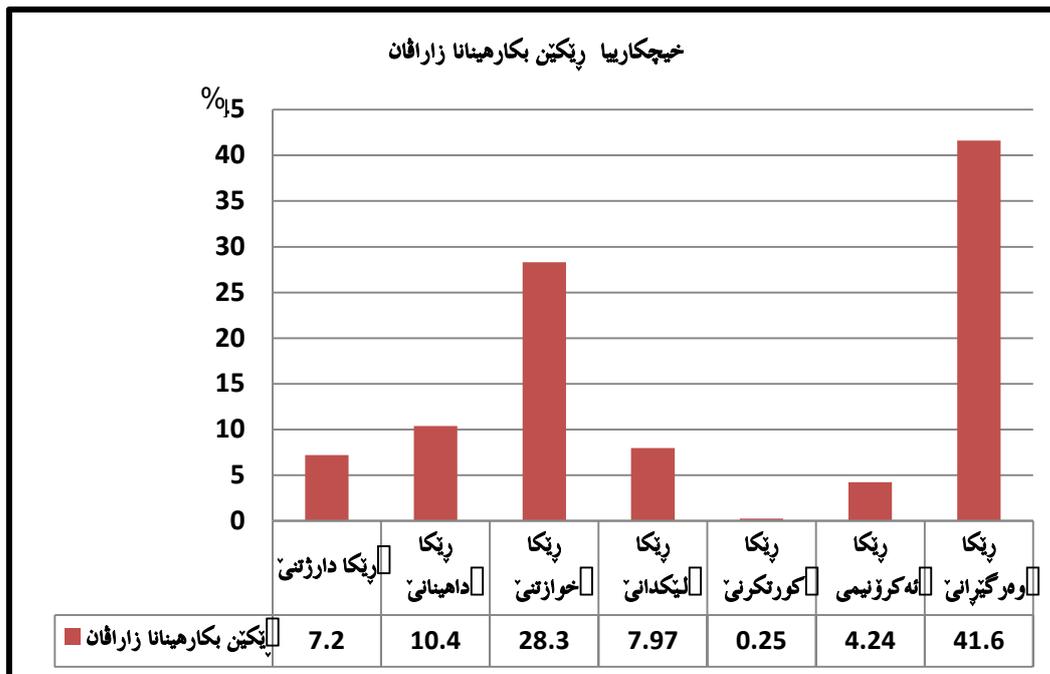
1-زیندەوهری نافک سەرەتایی (زانست، ل 6).	29-خانا دایک (زانست، ل 21).
2- دوو کەربوون (زانست، ل 6).	30- ترشی نافکی (زانست، ل 21).
3- سپووی دناڤدا (زانست، ل 6).	31- پلاستیدین کەسک (زانست، ل 25).
4- بە کتیا مەزن (زانست، ل 6).	32- پێشەنگین بەرھەمەتەر (زانست، ل 25).
5- بە کتیا شیوی چیلکەیی (زانست، ل 6).	33- پێشەنگی نافک راستەقیە (زانست، ل 27).
6- بە کتیا شیوی گویی (زانست، ل 6).	34- پێشەنگی نافک نەر راستەقیە (زانست، ل 27).
7- بە کتیا شیوی لولپێچی (زانست، ل 6).	35- زیندەوهری پێشەنگی (زانست، ل 27).
8- بە کتیا شین (زانست، ل 10).	36- ھالووستین رووھکی (زانست، ل 28).
9- بويا کەسک (زانست، ل 10).	37- کەفزا سۆر (زانست، ل 29).
10- زیندەوهرین کەف (زانست، ل 10).	38- کەفزا کەسک (زانست، ل 29).
11- سپووی دەرڤە (زانست، ل 11).	39- کەفزا قەھوایی (زانست، ل 29).
12- سپووی نافکی (زانست، ل 11).	40- کەفزین یوگلینی (زانست، ل 30).
13- بە کتیا نەخۆشی (زانست، ل 12).	41- نافکا بچوویک (زانست، ل 31).
14- نەخۆشیا شەکر (زانست، ل 14).	42- کونا دەرھافیشتی (زانست، ل 31).
15- نەندازا بۆماوھیی (زانست، ل 14).	43- نافکا مەزن (زانست، ل 31).
16- جینا بۆھیل (زانست، ل 14).	44- زیندەوهرین خۆنەژین (زانست، ل 32).
17- رووھکین باقلەیی (زانست، ل 15).	45- کەرووی کولاف (زانست، ل 34).
18- زفرۆکا شیکەر کرێ (زانست، ل 16).	46- کەرووی رەھی (زانست، ل 34).
19- زفرۆکا لیکدایی (زانست، ل 16).	47- کەرووی ھیلینا بالندەیی (زانست، ل 34).
20- خوریکا ناڤی (زانست، ل 16).	48- کەرووی مەرچانی یی راست (زانست، ل 34).
21- فایرۆسی شیوھیی لولەیی (زانست، ل 17).	49- دەرزووی کەرووی (زانست، ل 35).
22- فایرۆسی شیوھیی تەپ (گویی) (زانست، ل 17).	50- رییسی کەرووی (زانست، ل 35).
23- فایرۆسی شیوھیی بلووران (زانست، ل 17).	51- کەرووی پفکەر (زانست، ل 35).
24- بەرگی برۆتینی (زانست، ل 17).	52- کەرووی نوو (زانست، ل 35).
25- فایرۆسی بۆماوھ (زانست، ل 18).	53- کەرووی پینگور کەیی (زانست، ل 36).
26- فایرۆسی نوو (زانست، ل 18).	54- کەرووی توور کەیی (زانست، ل 36).
27- فایرۆسی خانە ب خانە (زانست، ل 18).	55- کەرووی پالپشت (زانست، ل 37).
28- خانین زیندی (زانست، ل 18).	56- کەرووی نەتەمام (زانست، ل 37).
57- کەرووی کفارک (زانست، ل 37).	87- زفرۆکین نافخووی (زانست، ل 71).
58- کەرووی پەنسلیۆم (زانست، ل 37).	88- رەفتارا جفاکی (زانست، ل 72).
59- رۆشنە پیکھاتن (زانست، ل 44).	89- رەفتارا بەرھەمەتێکی (زانست، ل 77).
60- خانە ھەناسە (زانست، ل 44).	90- ھشکنافی (زانست، ل 78).
61- پلاستیدین کەسک (زانست، ل 44).	91- مێلاکا زەیتی (زانست، ل 79).
62- خانا رووھکی (زانست، ل 44).	92- گیانەوهرین خودانین خوینا گەرم (زانست، ل 80).
63- خانەیین پاسەوان (زانست، ل 46).	93- گیانەوهرین خودانین خوینا سار (زانست، ل 80).
64- شانەیکە لولەیی (زانست، ل 46).	94- ھیلا تەنشتی (زانست، ل 80).
65- دەڤو کا دائیخستی (زانست، ل 46).	95- پقدانکا ھوایی (زانست، ل 80).
66- دەڤو کا فە کری (زانست، ل 46).	96- دەمارە پەتکی کلۆر (زانست، ل 80).

- 67- روه‌کین گولدار (زانست، ل 48).
- 68- دندکین هه‌لاله (زانست، ل 48).
- 69- خانه‌یین نیر (زانست، ل 48).
- 70- هیلکو کا هیکه خانه تیدا (زانست، ل 48).
- 71- قه‌دین کیشای (زانست، ل 50).
- 72- روه‌کین بچووک (زانست، ل 50).
- 73- کیشکونا نهدی (زانست، ل 52).
- 74- روه‌کین رۆژ درۆژ (زانست، ل 54).
- 75- دارین هه‌ردهم کهسک (زانست، ل 54).
- 76- دارین به‌لگوه‌یین (زانست، ل 54).
- 77- ستیرا ده‌ریای یا په‌ردار (زانست، ل 62).
- 78- په‌فتارا زکماکی (زانست، ل 66).
- 79- په‌فتارا فیربوونی (زانست، ل 66).
- 80- متبوونا هافیئی (زانست، ل 66).
- 81- متبوونا زفستانای (زانست، ل 66).
- 82- په‌فتارا مانئ (زانست، ل 67).
- 83- په‌فتارا وه‌رزی (زانست، ل 69).
- 84- سه‌لیقین رۆژانه (زانست، ل 70).
- 85- زفرۆ کین گوهرینی (زانست، ل 71).
- 86- زفرۆ کین وه‌رزی (زانست، ل 71).
- 115- هیکا پیتانیدی (زانست، ل 89).
- 116- پیستی تهنک (زانست، ل 89).
- 117- هه‌شکنا‌یین بی‌بی (زانست، ل 90).
- 118- هیکا خشو‌کان (زانست، ل 92).
- 119- کیسه‌لی مه‌زن (زانست، ل 92).
- 120- ماری نه‌لبوا (زانست، ل 92).
- 121- پیستی ستوور (زانست، ل 93).
- 122- هیکن هه‌شکنا‌فیان (زانست، ل 93).
- 123- سپیلکا هیکی (زانست، ل 94).
- 124- گورپه‌لین خشو‌کان (زانست، ل 94).
- 125- کیسه‌لی هه‌شکاتی (زانست، ل 95).
- 126- کیسه‌لی ده‌ریایی (زانست، ل 95).
- 127- مارین شیری (زانست، ل 96).
- 128- مارحلیسوکی سترینی (زانست، ل 96).
- 129- مارحلیسوکی خه‌ملاندی (زانست، ل 96).
- 130- ماسی جه‌لکی (زانست، ل 98).
- 131- شیرده‌یین ویلاشدار (زانست، ل 100).
- 132- شیرده‌یین هیکه‌هه‌ر (زانست، ل 100).
- 133- شیرده‌یین توورکه‌یی (زانست، ل 100).
- 134- گه‌نده په‌ر (زانست، ل 103).
- 135- په‌ری چیوه‌یی (زانست، ل 103).
- 136- هه‌رسکونا به‌هه‌ر (زانست، ل 103).
- 137- گیانه‌وه‌یین وزه بلن‌د (زانست، ل 103).
- 97- به‌ریکین گه‌ورینی (زانست، ل 80).
- 98- گیانه‌وه‌یین په‌تکدار (زانست، ل 81).
- 99- په‌رکی پشته‌ی (زانست، ل 83).
- 100- په‌رکی حه‌وزی (زانست، ل 83).
- 101- په‌رکین سینگی (زانست، ل 83).
- 102- په‌رکین کورینی (زانست، ل 83).
- 103- ماسی بی‌لاملامک (زانست، ل 84).
- 104- ماسی جریف (زانست، ل 84).
- 105- ماسی کوردار (زانست، ل 85).
- 106- قرشی سه‌رچه‌کوچ (زانست، ل 85).
- 107- ماسیا ورنک (زانست، ل 85).
- 108- ماسی شه‌فین (زانست، ل 85).
- 109- تورکی هه‌وایی (زانست، ل 86).
- 110- ماسی هه‌ستیدار (زانست، ل 86).
- 111- ماسی سیه‌دار (زانست، ل 86).
- 112- ماسیا کراکی (زانست، ل 86).
- 113- ماسیا به‌لاتینک (زانست، ل 86).
- 114- ده‌ماره په‌تکا فلا (زانست، ل 87).
- 145- بالتدین نافرن (زانست، ل 108).
- 146- ددانین تایه‌قه‌نده (زانست، ل 111).
- 147- شیرئ چیا (زانست، ل 111).
- 148- توخه زۆربوون (زانست، ل 112).
- 149- ده‌ماغی مه‌زن (زانست، ل 112).
- 150- ماوی دوو گیانی (زانست، ل 113).
- 151- شیرده‌یین بی‌ددان (زانست، ل 113).
- 152- کیشریشکین که‌هی (زانست، ل 114).
- 153- کیشریشکین کیفی (زانست، ل 114).
- 154- فیلی ده‌ریای (زانست، ل 115).
- 155- چیلای ده‌ریای (زانست، ل 117).
- 156- نه‌سناسا خودان کوری (زانست، ل 118).
- 157- نه‌سناسا لمبیدار (زانست، ل 118).
- 158- کورکیا ل سه‌ر هیکی (زانست، ل 124).
- 159- بالتدی دودو (زانست، ل 127).
- 160- ژئی رۆه‌یی (زانست، ل 134).
- 161- ل دوو‌ف ئیکدا هاتنا چینان (زانست، ل 134).
- 162- ستوونا جیولۆچی (زانست، ل 134).
- 163- پیکنه‌کرنا داپرینی (زانست، ل 138).
- 164- پیکنه‌کرنا چینی (زانست، ل 138).
- 165- پیکنه‌کرنا گۆشه‌یی (زانست، ل 138).
- 166- ژئی په‌تی (زانست، ل 140).
- 167- شیکرنا تیشکه‌یی (زانست، ل 140).
- 168- میژووا رادیومه‌تری یا تیشکه‌یی (زانست، ل 140).
- 169- ژئی نیقه‌یی (زانست، ل 140).

- 138- توورکین بای (زانست، ل 104).
- 139- ههستی سینگ (زانست، ل 105).
- 140- پالپشتین بنافیکداچووی (زانست، ل 105).
- 141- بالتندین بچووک (زانست، ل 106).
- 142- بالتندین ئافی (زانست، ل 107).
- 143- بالتندین روونشتی (زانست، ل 107).
- 144- بالتندین تیکشکیتەر (زانست، ل 107).
- 175- درێژه دهمی بی ژيان (زانست، ل 152).
- 176- درێژه دهمی هین (زانست، ل 152).
- 177- قوناغا ژيانا كهف (زانست، ل 154).
- 178- قوناغا ژيانا نافه‌ند (زانست، ل 154).
- 179- قوناغا ژيانا نوو (زانست، ل 155).
- 180- ستوونا جیولۆجی (زانست، ل 157).
- 181- به‌رگی هه‌وای (زانست، ل 162).
- 182- په‌ستانا هه‌وای (زانست، ل 162).
- 183- چینا ئۆزۆن (زانست، ل 164).
- 184- گه‌هان‌دنا گه‌رمی (زانست، ل 168).
- 185- گه‌رمیونا جیهانی (زانست، ل 168).
- 186- په‌نگیونا گه‌رمی (زانست، ل 168).
- 187- هاوسه‌نگیا تیشکدان (زانست، ل 170).
- 188- کارتیکونا کوریولیس (زانست، ل 172).
- 189- بایی رۆژه‌لانی بی جه‌مه‌سری (زانست، ل 172).
- 190- بایی رۆژئافی (زانست، ل 172).
- 191- ته‌وژه‌می هه‌وایی فیشکه‌دار (زانست، ل 172).
- 192- قایشین په‌ستانی (زانست، ل 173).
- 193- په‌ستانا بلند (زانست، ل 173).
- 194- په‌ستانا نزم (زانست، ل 173).
- 195- بایی سار (زانست، ل 173).
- 196- بایی گه‌رم (زانست، ل 173).
- 197- بایی جیهانی (زانست، ل 174).
- 198- بایی بازگانی (زانست، ل 174).
- 199- هیتا پانی (زانست، ل 174).
- 200- هیتا که‌مه‌ره‌ی (زانست، ل 174).
- 201- ده‌فهره‌ سست یا که‌مه‌ری (زانست، ل 175).
- 202- قایشین په‌ستانا بلند (زانست، ل 175).
- 203- بایی ده‌فهری (زانست، ل 176).
- 204- شنه‌بی زه‌ریایی (زانست، ل 176).
- 235- هه‌بیقین ده‌ستکرد (زانست، ل 204).
- 236- قوچه‌کی بای (زانست، ل 204).
- 237- هه‌لما ئافی (زانست، ل 207).
- 238- تاودانا هیواشبوونی (زانست، ل 215).
- 239- به‌ره‌نجامی هیتزی (زانست، ل 218).
- 240- هیتزین هاوسه‌نگ (زانست، ل 220).
- 170- به‌ردینی شووین بی (زانست، ل 144).
- 171- به‌ردینی ری نیاس (زانست، ل 144).
- 172- به‌ردین به‌ستیووی (زانست، ل 145).
- 173- پیقه‌ری کاتی بی جیولۆجی (زانست، ل 152).
- 174- درێژه دهمی ژيانا جیگور (زانست، ل 152).
- 205- شنه‌بی هه‌شکاتی (زانست، ل 176).
- 206- شنه‌بی چیا (زانست، ل 177).
- 207- شنه‌بی دۆلی (زانست، ل 177).
- 208- پیسیوونا هه‌وای (زانست، ل 178).
- 209- پیسکه‌رین سه‌ره‌کی (زانست، ل 178).
- 210- پیسکه‌رین ناوه‌ندی (زانست، ل 179).
- 211- مژا دوکیلی (زانست، ل 179).
- 212- ترشه‌ باران (زانست، ل 181).
- 213- کونا ئۆزۆنی (زانست، ل 182).
- 214- سه‌قایی جه‌مه‌سری (زانست، ل 182).
- 215- زفۆژکا ئافی (زانست، ل 188).
- 216- شه‌ها رێژه‌بی (زانست، ل 188).
- 217- خالا خونا ئافی (زانست، ل 188).
- 218- چالکا شه‌هدار (زانست، ل 190).
- 219- چالکا هه‌شک (زانست، ل 190).
- 220- عه‌ورین کۆمه‌له‌بی (زانست، ل 192).
- 221- عه‌ورین ته‌نک (زانست، ل 192).
- 222- عه‌ورین چین چین (زانست، ل 192).
- 223- عه‌ورین بلند (زانست، ل 193).
- 224- عه‌ورین ناوه‌ند (زانست، ل 193).
- 225- عه‌ورین نزم (زانست، ل 193).
- 226- هوره‌ بایی کوره‌کوری (زانست، ل 196).
- 227- زریانا به‌رده‌وام (زانست، ل 196).
- 228- زریانا زفۆژکی (زانست، ل 196).
- 229- هوره‌بایی به‌رده‌وامی (زانست، ل 198).
- 230- هوره‌بایی خولگه‌بی (زانست، ل 198).
- 231- شوویتکین بارانی (زانست، ل 199).
- 232- لایین چافکی (زانست، ل 199).
- 233- پیغانا سه‌متا بای (زانست، ل 204).
- 234- پیغانا له‌زا بای (زانست، ل 204).
- 265- ئایۆنی سویدیوم (زانست، ل 263).
- 266- گه‌ردیلا نه‌له‌نیوم (زانست، ل 263).
- 267- ئایۆنی نه‌له‌نیوم (زانست، ل 263).
- 268- گه‌ردیلا ئۆکسجین (زانست، ل 264).
- 269- گه‌ردیلا کلوری (زانست، ل 264).
- 270- ئایۆنی ئۆکسید (زانست، ل 264).
- 271- ئایۆنی کلوریدی (زانست، ل 264).
- 272- تورا بلوری (زانست، ل 265).

- 241- هیزین نه‌هاوسه‌نگ (زانست، ل 220).
- 242- هیزین لیک‌خشان‌دنی (زانست، ل 222).
- 243- هیزا پالدانی (زانست، ل 222).
- 244- جووله لیک‌خشان‌دنی (زانست، ل 224).
- 245- ر‌اوستایه لیک‌خشان‌دنی (زانست، ل 224).
- 246- هیزا کیشکرنی (زانست، ل 228).
- 247- کونین ره‌ش (زانست، ل 230).
- 248- ب‌را خیرایی (زانست، ل 234).
- 249- ئه‌وپه‌ری خیرای (زانست، ل 238).
- 250- که‌فتنا سه‌ره‌ست (زانست، ل 238).
- 151- چه‌قه هیز (زانست، ل 242).
- 252- مه‌کو کا ئه‌سمانی (زانست، ل 242).
- 253- ته‌نین ر‌اوه‌ستی (زانست، ل 244).
- 254- ته‌نین جوولای (زانست، ل 245).
- 255- هیزا کار (زانست، ل 250).
- 256- هیزا کار‌دانه‌وه (زانست، ل 250).
- 257- به‌رگرا هه‌وای (زانست، ل 253).
- 258- به‌ندینا کیمیایی (زانست، ل 258).
- 259- به‌ندا کیمیایی (زانست، ل 258).
- 260- ئه‌لیکترونین هاوه‌زی (زانست، ل 258).
- 261- به‌ندا نایزنی (زانست، ل 262).
- 262- تورا بلووری (زانست، ل 262).
- 263- ته‌نوکین بارگه‌کری (زانست، ل 262).
- 264- گهر‌دیلا سو‌دیوم (زانست، ل 263).
- 295- کارلیک‌رنا گهرمی ده‌ر (زانست، ل 286).
- 296- کارلیک‌رنا گهرمی میژ (زانست، ل 286).
- 297- کلوریدی سو‌دیوم (زانست، ل 286).
- 298- کلوریدی توتیای (زانست، ل 286).
- 299- تو‌حی مسی، تو‌حی زیفی (زانست، ل 288).
- 300- کلوریدی پوتاسیومی (زانست، ل 291).
- 301- ه‌ژمارا بی (زانست، ل 292).
- 302- پیلین ب پانی (زانست، ل 298).
- 303- پیلین ب در‌یزی (زانست، ل 298).
- 304- در‌یزیا پیلی (زانست، ل 304).
- 305- له‌زا پیلی (زانست، ل 304).
- 306- ر‌یک‌خه‌ری ب‌جوولک (زانست، ل 316).
- 307- میچکین ستیجی (زانست، ل 316).
- 308- ر‌یک‌خه‌ری رونا‌هی (زانست، ل 316).
- 309- چ‌ر کهری رونا‌هی (زانست، ل 316).
- 310- هاوینا چافی (زانست، ل 316).
- 273- گ‌ازین نایاب (زانست، ل 265).
- 274- به‌ندا هاویه‌ش (زانست، ل 266).
- 275- به‌ندا کانزای (زانست، ل 266).
- 276- گهر‌دیلتین کریبتونی (زانست، ل 266).
- 277- گهر‌دیلا کاربونی (زانست، ل 266).
- 278- گهر‌دیلا هایدروجینی (زانست، ل 266).
- 279- گهر‌دین ب سانه‌ی تر (زانست، ل 268).
- 280- گهر‌دین نالوز (زانست، ل 269).
- 281- ته‌زوویا کاره‌بی (زانست، ل 270).
- 282- کارلیک‌رنا کیمیایی (زانست، ل 276).
- 283- ژیک‌فه‌بوونا گهر‌دان (زانست، ل 278).
- 284- پیکه‌تا به‌ستان (زانست، ل 278).
- 285- کلوریدی هایدروجین (زانست، ل 278).
- 286- شیوگی کیمیایی (زانست، ل 280).
- 287- هاو کیشا کیمیایی (زانست، ل 280).
- 288- ماد‌دین کارلیک‌ر (زانست، ل 280).
- 289- ماد‌دین به‌ره‌م ئین (زانست، ل 280).
- 290- یاسا پاراستنا بارسته‌ی (زانست، ل 280).
- 291- کارلیک‌رنا یه‌گرتن (زانست، ل 286).
- 292- کارلیک‌رنا هه‌لوه‌شین (زانست، ل 286).
- 293- کارلیک‌رنا جه‌گرتنا تاک (زانست، ل 286).
- 294- کارلیک‌رنا جه‌گرتنا دووانی (زانست، ل 286).
- 311- هاوینا تشتی یا هیزا وی نزم (زانست، ل 316).
- 312- هاوینا تشتی یا هیزا وی بلند (زانست، ل 316).
- 313- په‌یکا زفروک (زانست، ل 316).
- 314- ر‌یک‌خه‌ری مه‌زن (زانست، ل 316).
- 315- ژنده‌ری رونا‌هی (زانست، ل 316).
- 316- زینده‌وه‌ری پیشه‌نگی (زانست، ل 24).
- 317- که‌رووا مل (زانست، ل 24).
- 318- بواری زیندی (زانست، ل 66).
- 319- میروویا بقیفی (زانست، ل 71).
- 320- بالتدی له‌رزینی (زانست، ل 102).
- 321- به‌کتیا سالونیا (زانست، ل 4).
- 322- گ‌ازا مییان (زانست، ل 10).
- 323- ر‌ادارا دو‌بله‌ر (زانست، ل 204).
- 324- چاره‌سه‌ر کرنا زیندی (زانست، ل 12).

- پشتی بهرچاڤیڤخستنا رپکین دروستبوونا زاراڤان
 د پهرتووکا زانست بو همووان یا پولا ههشتی
 بنه‌رتدا ، بو مه دیاربوو، کو سه‌رحه‌می زاراڤین
 تیدا هاتینه بکارهینان (778) بوون و ههر هنده‌ک
 زاراڤ ل دویف رپکه‌کی دروستبووینه، ب نه‌فی
 ره‌نگی ل خواری دیار کریه:
- 4- (62) زاراڤ ل دویف رپکا لیکدانی دروستبووینه.
 5- (2) زاراڤ ل دویف رپکا کورتکرنی دروستبووینه.
 6- (33) زاراڤ ل دویف رپکا نه‌کرۆنیمی
 دروستبووینه.
 7- (324) زاراڤ ل دویف رپکا وه‌رگپرانی
 دروستبووینه.
- پشتی داتا هاتینه دیارکرن، رپزه‌یا سه‌دی یا
 رپکین بکارهینانا زاراڤان دی د نه‌فی خپچکاریا ل
 خواریدا هیته دیارکرن:
- 1- (56) زاراڤ ل دویف رپکا دارژتنی دروستبووینه.
 2- (81) زاراڤ ل دویف رپکا داهینانی دروستبووینه.
 3- (220) زاراڤ ل دویف رپکا خوازتنی دروستبووینه.

- 2- رپزه‌یا بکارهینانا ههر رپکه‌کی ژ رپکین دروستکرنا
 زاراڤان د نه‌فی پهرتووکیدا ب نه‌فی ره‌نگیه:
 ا- رپکا کورتکرنی ب رپزه‌یا (0,25%).
 ب- رپکا نه‌کرۆنیمی ب رپزه‌یا (4,24%).
 ج- رپکا دارژتنی ب رپزه‌یا (7,2%).
 د- رپکا لیکدانی ب رپزه‌یا (7,97%).
 ه- رپکا داهینانی ب رپزه‌یا (10,4%).

نه‌جام:

پشتی فه‌کۆلینا مه ب دوماهیک هاتی نه‌مه‌هه‌شتینه
 نه‌فان نه‌جامین ل خواری دیار کری:
 1- د نه‌فی پهرتووکیدا نه‌فی رپکین دروستکرنا زاراڤان هاتینه
 بکارهینان: دارژتن، داهینان، خوازتن، لیکدان،
 کورتکرن، نه‌کرۆنیمی و وه‌رگپران.

- و-رپکا خوازتنی ب رپژهیا (28,3%).
- س-رپکا وەرگپرانی ب رپژهیا (41,6%).
- 3-د ئەفی پەرتووکیندا رپکا وەرگپرانی ب پله‌یا ئیکتی دهیت، ب رپژهیا (41,6%) و پشتی ئەوی رپکا خوازتنی دهیت، ب رپژهیا (28,3%).
- 4-د ئەفی پەرتووکیندا زیده‌تر پەنا بو رپکا وەرگپرانی د دروستکرنا زارافاندا هاتیه بون و کیمترین رپکا دروستکرنا زارافان رپکا کورترکرنیه.
- ### په‌راویز
- (1) (Kirsten.P,2009: 16).
 - (2) (Kirsten.P,2009: 16).
 - (3) (رمزی منیر بعلبکی، 1990، 501).
 - (4) (<http://pslen.wikipedia.org/wk/>).
 - (5) (multi-lingual Terminology bilingual Terms).
 - (6) تیرمینۆگرافی- Terminography گرنگیی ب فه‌کۆلینا زارافین زانستی و هونه‌ریین بکارهاتی د سپۆرین جیاوازا یان زارافین زمانیین جیاواز و ئەفه یا جیاوازه ژ لیکسیگۆگرافییه ئه‌واکو فه‌کۆلینی ل شیوه‌یین یه‌که‌یین فەرهنگی دکهت هه‌ر وه‌کو هه‌بوونا ئەوان د کارهینان و واتاییدا، هه‌روه‌سا ئەو ژ روانگه‌ها فه‌کۆلینا دهربرینا زمانی ژێ ده‌ستپێدکتهت (فرانک نوفو، 2012: 438).
 - (7) لیکسیگۆگرافی: نارمانجا لیکسیگۆگرافییه ناماده‌کرنا فەرهنگین زمانینه و رادبیت ب نامازه‌کرن و شرۆفه‌کرنا شیوه‌یین یه‌که‌یین فەرهنگی و واتایین ئەوان، کو ژ نالیی بکارهینانا ئەوان د ناخفتنیدا ده‌ستپێدکتهت و لیکسیگۆگرافی ژ نالییه‌کی ژ لیکسیگۆلۆجییه جیاوازدبیت ئەواکو رادبیت ب وه‌سفکرنا په‌یوه‌ندیین سینتاکسی و واتای د ناقه‌ه‌را یه‌که‌یین فەرهنگیندا و ژنالییه‌کی دیفه ژ فەرهنگی- Dictionary جیاوازدبیت ئەواکو گرنگیی ب فه‌کۆلینا بارودۆخین دروستکرنا فەرهنگان ددهت ل سه‌ر ئەوی بنه‌مایی، کو ئەو تشن ئەوین گریدای و پابه‌ند ب جفاکیفه (فرانک نوفو، 2012: 437-438).
 - (8) (فرانک نوفو، 2012: 431).
 - (9) (سمیر سعید الحجازی، 2007: 198).
 - (10) رۆزان نوری عبدالله، 2007، 17.
 - (11) (multi-lingual Terminology bilingual Terms).
 - (12) (<http://clinicalarchitecture.com...>).
 - (13) (www.euralex.org/...5//).
 - (14) (محمد الهادی عیاد، 2010: 377-379).
 - (15) (محمد الهادی عیاد، 2010: 407).
 - (16) (محمد الهادی عیاد، 2010: 407).
 - (17) (محمد الهادی عیاد، 2010: 407-408).
 - (18) شه‌هاب شیخ ته‌یب تاهیر، 2012، 103-104.
 - (19) (محمد الهادی عیاد، 2010: 408).
 - (20) (محمد الهادی عیاد، 2010: 372).
 - (21) شه‌هاب شیخ ته‌یب تاهیر، 2012، 151.
 - (22) (محمد الهادی عیاد، 2010: 372).
 - (23) (محمد الهادی عیاد، 2010: 372-373).
 - (24) (محمد الهادی عیاد، 2010: 373).
 - (25) (محمد الهادی عیاد، 2010، 371).
 - (26) (محمد الهادی عیاد، 2010: 379).
 - (27) (عه‌بدولواحید موشیر دزه‌یی، 2014: 17).
 - (28) (فراک نوفو، 2012: 430).
 - (29) (رمزی منیر بعلبکی، 1990: 500).
 - (30) (سید الشریف الجرجانی، 1938: 28).
 - (31) (بطرس البستانی، 1983: 515).
 - (32) (جاسم محمد عبدالعبود، 2007: 16).
 - (33) (عه‌بدولواحید موشیر دزه‌یی، 2014: 17-18).
 - (34) (www.wikihow.com...).
 - (35) (www.wikihow.com...).
 - (36) (محمد الهادی عیاد، 2010: 381).
 - (37) (محمد الهادی عیاد، 2010: 381).
 - (38) (محمد الهادی عیاد، 2010: 387).
 - (39) (محمد الهادی عیاد، 2010: 400-401).
 - (40) (محمد الهادی عیاد، 2010: 413).
 - (41) (شیرزاد سه‌بری عه‌لی و ناراز مونیب، 2016: 18).
 - (42) (محمد الهادی عیاد، 2010: 413).
 - (43) (Sager.J.C, 1990: 13).
 - (44) (محمد الهادی عیاد، 2010: 387).
 - (45) (فرانک نوفو، 2012: 431).
 - (46) (محمد الهادی عیاد، 2010: 386).
 - (47) (محمد الهادی عیاد، 2010: 386).
 - (48) (شیرزاد سه‌بری عه‌لی و ناراز مونیب، 2016: 257).
 - (49) (Yule.G,2006: 53).
 - (50) (محمد الهادی عیاد، 2010: 395).
 - (51) (شیرزاد سه‌بری عه‌لی و ناراز مونیب، 2016: 257).
 - (52) (ساکار ئەنوه‌ر حه‌مید، 2009: 42).
 - (53) (ئیسماعیل تاها شاهین، 2008: 53-54).

ب-ب زمانى عه ره بى:

- بطرس البستاني، محيط المحيط، دار لبنان، بيروت، 1983.
- جاسم محمد عبدالعزيز، مصطلحات الدلالة العربية، دراسة في ضوء علم اللغة الحديث، الطبعة الاولى، الناشر: دار الكت الحديثة، بيروت، 2007.
- رمزي منير بعلبكي، معجم المصطلحات اللغوية، الطبعة الأولى، دار العلم للملايين، بيروت، 1990.
- سمير سعيد الحجازي، معجم مصطلحات الانثروبولوجيا و الفلسفة و علوم اللسان و المذاهب النقدية و الادبية: فرنسي-عربي، عربي-فرنسي، انجليزى-عربي، عربي-انجليزى، الطبعة الاولى، دار الطلائع للنشر و التوزيع، القاهرة، 2007.
- سيد الشريف الجرجاني، التعريفات، 1938.
- فرانك نغو، قاموس علوم اللغة، ترجمة: صالح الماجري، المراجعة: طيب البكوش، الطبعة الاولى، المنظمة العربية للترجمة، بيروت، 2012.
- محمد الهادي عياد، الكلمة دراسة في اللسانيات المقارنة، مركز النشر الجامعي، تونس، 2010.

ج-ب زمانى ئينگليزى:

- [http:// clinicalarchitecture. Com / what – are – the – characteristics – of – a – good – terminology.](http://clinicalarchitecture.com/what-are-the-characteristics-of-a-good-terminology)
- [http://pslen.wikipedia.org/wk/.](http://pslen.wikipedia.org/wk/)
- Kirsten.P, The General Theory of Terminology:Alterature Review and critical discussion, Copenhagen Business School, 2009.
- multi-lingual Terminology bilingual Terms.
- Sager.J.C, Apractical course in Terminology processing, Amesterdam, John Benjamine, 1990.
- Yule. G, The study of language. third edition. Camridg, Cambridge University Press, 2006
- [www.euralex.org / ...5/.](http://www.euralex.org/...5/)
- [www.wikihow.com ... >> Education and communication.](http://www.wikihow.com/...>>Educationandcommunication)

نمونە بىن هاتينه وەر گرتن:

- ليژنه بىك ژ و ه زاره تا پهروه رى، په رتووكا زانست بو هه مووان يا پولا هه شتى بنه رته تي، چاپا پينجى، 2014.

- (54) (Yule.G,2006: 54).
- (55) (ره فبق شوانى، 2011: 123).
- (56) (Yule.G,2006: 55).
- (57) (سيان عوسمان عومەر، 2013: 46).
- (58) (شیرزاد سه برى عه لى و ناراز مونيب، 2016: 259).
- (59) (Yule.G,2006: 57).
- (60) (شیرزاد سه برى عه لى و ناراز مونيب، 2016: 259-260).
- (61) (ره فبق شوانى، 2011: 126).
- (62) (Yule.G,2006: 57).
- (63) (ره فبق شوانى، 2011: 121).
- (64) (شیرزاد سه برى عه لى و ناراز مونيب، 2016: 260).
- (65) (ره فبق شوانى، 2011: 121).
- (66) مهبه ست مه ل فبرى ژ په يقين خومالى نهو په يقن نهو ين نه كو ژ نوى هاتينه داهيتان، ئانكو په يقين نوى به لاف نين، به لكو نهو په يقن كو د بنه رته دا د زمانيدا هه نه و بكار دهين و هنده ك جار ان نه فقه دبنه زارا ف نه و ژى نه گه ر د بيا فقه ك يان زانسته كى ديار كويدا هاتنه بكاره ينان.

ژيدەر

أ- ب زمانى كوردى:

- ئيسماعيل تاها شاهين، ژبو رينقيسه كا چيتر، چاپا ئيكي، چاپخانا هاوار، دهوك، ژ و ه شانين ئيكه تيا نقيسه رين كورد- دهوك، 2008.
- ره فبق شوانى، وشه سازى زمانى كوردى، ليكولينه وه وه كى پراكتيكيه، چاپى يه كه م، چاپخانه ي روزه ه لات، هه ولير، 2011.
- روزه ان نورى عبدالله، فرهه نكي زمان و زارا وه سازى كوردى، چاپى يه كه م، خانه ي چاپ و بلاو كرده وه ي چوار چرا، سليمانى، 2007.
- ساكار نهوهر هه ميد، وشه خواستن له زمانى كورديدا، نامه ي ماسته ر، كۆليزى زمان، زانكۆي سه لاهه دين، 2009.
- سيان عوسمان عومەر، په يوه نديا ليكسيكۆلۆژي ب و اتاسازي فقه د زمانى كورديدا، فه كۆلينه كا و اتاسازيه، نامه ي ماسته رى، فاكولتيا زانستين مروفايه تي، زانكۆيا زاخۆ، 2013.
- شه هاب شيوخ تهيب تا هير، بنه ما و بينكه اته كاني زارا وه له زمانى كورديدا، چاپخانه ي كه مال، سليمانى، 2012.
- 7- شيرزاد سه برى عه لى و ناراز مونيب، وشه سازى، چاپا ئيكي، چاپخانه يا هيقى، هه ولير، ژ و ه شانين ده ز گه هى نالبه ند بى چاپ و وه شانى، دهوك، 2016.
- عه بدو لوا حيد موشير دزه بى، ليكسيكۆلۆجى، چاپى دووهم، ناوه ندى ناو ير بو چاپ و بلاو كرده وه، هه ولير، 2014.

الخلاصة

البحث الموسوم (علم المصطلحات و كيفية استخدام المصطلحات في كتاب (زانست-العلوم) للصف الثامن الاساسي) يتناول هذا البحث كيفية استخدام المصطلحات و طرق استخدامها و تحديد نسبة استخدام هذة الطرق حسب المنهج الوصفي التحليلي العام بالاستناد الى بيانات الاحصائية في تحليل نسبة كل طريقة.

توصل البحث الى عدة نتائج اهمها أن طريقة الترجمة هي أكثر استخداما في هذا الكتاب . يتألف البحث من فصلين و مقدمة، يتناول الفصل الأول علم المصطلحات و المصطلح بينما يتناول الفصل الثاني كيفية استخدام و تشكيل المصطلحات في كتاب العلوم للصف الثامن الاساسي، و توصل الباحث الى نتائج مهمة في نهاية البحث مع كتابة الملخص بالعربية و الانكليزية .

ABSTRACT

The present study entitled “ Terminology and the way the terms used in textbook of Science for 8th grade” deals with the ways of using terms and the ratio of using these ways according to the general descriptive analytical method depending on statistics in analyzing ratio of each way.

The research has come up with many findings the most important one is that the translation way is the most used one. The research consists of two chapters and introduction. The first chapter deals with terminology and terms while the second one deals with the way of using and composing these